

The Project Gutenberg eBook of Juoppohullu: Elämäntarina, by Santeri Alkio

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Juoppohullu: Elämäntarina

Author: Santeri Alkio

Release date: July 30, 2016 [EBook #52675]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK JUOPPOHULLU: ELÄMÄNTARINA ***

Produced by Tapio Riikonen

JUOPPOHULLU

Elämäntarina

Kirj.

SANTERI ALKIO

Edistysseurojen Kustannus-OY, Helsinki, 1920.
Edistysseurojen kirjapainossa.

I.

— Ota ryyppy!

Vanhus katsahti ympärilleen. Ei ketään! Hän pani sikarintumpin uudestaan suuhunsa. Vetäsi. Katsoi silmät harallaan, hieman arkana oveen.

— Ryyppy! ota... sinulla on, kaapissa.

Vanha mies käännähti levottomasti penkillä, mutta suu oli mennyt nauruun. Puhuiko todellakin joku?

Mitä?

— Ryyppy sinun pitää saada... se on niin saakelin hyvää... Suussakin on outo maku, aivan kuin vasikan... tphyi! Vihellä! Kaapissa on... kamarissa.

Hän nousi. Huuli värisi — levottomuudestako vai sisäisestä nauramistarpeesta, ryyppynolemisen tiedosta?

Tuo kuiskaaja? Kyllä hän sen tuntee. Vanha tuttu, omat ajatukset. Ne puhuivat joskus kuin sivullinen, milloin kiusaten, härnäten, pilkaten, milloin kiihottaen, selittäen tai tuomiten. Aina tilapäämielialojen mukaan.

Vanha Siimon Kirsi käveli yli suuren tuvanlattian takan luo, ottaakseen tulitikkuja muurinotsikolta ja sytyttääkseen sammuneen sikaarin. Yhtäkkiä pysähtyi puoli lattiassa. Hänen korvaansa kuului miehen huuto, kamala hätähuuto. Siinä oli sanojakin, mutta niitä ei eroittanut. Ainoastaan ääni!

Siimon Kirsi seiso keskilattialla suu kauhusta auki valahtaneena, otsa rypyssä, koko olemus pelkkänä korvana.

Hän oli iso mies, yli kolmen kyynärän, hartiat jyrkästi kyömyssä, kasvot punakat, parta äsken ajeltu, tukka harmaa.

Huuto oli muuttunut kirkunaksi. Hän seiso ja kuulteli yhä. Sitten se lakkasi. Kuuntelija huoahhti helpotuksesta, astui. Lattia melkein notkahteli.

Joku tulee eteisessä. Kirsi tuntee jalankäynnistä renki-Joosen. Tyytymättömyyden väre käy yli kasvojen. Niillä kuvastaa säännöllisen alkoholinautinnon pysyvä punerrus ja punertava raukeus. Oli juuri aikonut pistäytyä omaan kamariinsa, mutta se renkilurkki tutkii ja arvaa.

— Veisaa! kuiskaa joku.

Siimon Kirsi tottelee kohta, alkaa hymistä matalalla äänellä:

"I-i-loit-se sie-lu-un Her-rras-ssa ja o-ole tu-r-vas' hy-yväs'!"

Joku nauroi. Siimon Kirsi käänsi päätään, mutta huomasi samalla että se olikin hän itse.

Renki viipyi eteisessä niin että Kirsi ehti kamariin. Ovessa hänet yllätti hätivä kiire ja aivan kuin pelkurin tunne. Taas juuri siinä kuiski ja hätyytti:

— Näkee se... renkinulikka, ja nauraa... ja kertoo maailmalle että sulla on viinaa ja sinä poltatat sitä... se katsoo selkääsi nyt... nyt ja arvaa että sinä menet ryyppäämään...

Mutta kamarin ovi on jo kiinni ja renki kuuluu vasta tulevan tupaan. Rauhottuen tuumii Kirsi, että onko se jo mennyt päähän, vai? Polvet ovat hieman väsähtäneet. Mikä niissä? Ryyppää.

— Nähköön! Lempoako sinä siitä!

Todellakin. Hän röyhisti komeata rintaansa. Mitä? Kuuluiko se huuto taas? Ei. Astuu uudestaan tupaan ja jatkaa:

"Hä-än a-a-vun a-an-taa-a va-ai-vo-ois-saa", — — —

Kirsi kävelee pöytäpenkille. Tuvassa vallitsee sunnuntairauha. Missä lienevätkin kaikki?

Joose on heittäytynyt pitkälleen penkille. Vanhan isännän veisuunhyrinä on hänelle jo kertonut, että sillä taas on. Tarkalla vainullaan hän haistaa, kun tämä astuu tupaan, hajun, joka lemahtelee penkille asti. Renki suoristautuu kismittelemään ja huokaa sanoiksi:

— Kun sais viinaa.

— Mitä sinä sillä? kysyy vanha Kirsi nuhtelevana ja otsa rypyssä.

— Tekee mieli.

— Piru sellaisen mieliteon antaa.

— Antaneeko hänen piru vai Jumala, mutta mieleni mun tekee.

— Rukoile Jumalaa että ottais himon pois.

— Ottaiskohan? Joose nauraa takinhihaansa.

— Ottaa. Joka Jumalalta pyytää apua, pääsee pahoista himoista ja viettelyksistä, selittää Kirsi. Samalla hänelle vilahtaa mieleen, mahtaako Joose huomata että hän on maistanut.

— Ei se mitään huomaa... sellainen tohlo, kuiskaa joku.

Kirsi ilostuu.

— Jumalaa pelkääväisen ihmisen ei tee ollenkaan mieli viinaa, hän tolkussaan selittää.

Joosea naurattaa. Hänen tekee mieli kirotta ja sanoa. Mutta kun on sydäntalvi ja tässä on hyvä ruoka ja hyvät hevoset, ei viitsi suututtaa äijää, kun se nyt pitää isännyyttä. Nuori isäntä... mikä tauti sitäkin vaivannee? Onko se juomisesta, vai? Sanovat että se jo näkee viinapiruja.

— Jumalaa pelkääväinen ihminen nauttii kaikki jumalanlahjat kiitoksella.

Ja vähän ajan kuluttua:

— Nyt se on kaikki niin kallistakin että...

Se joku kuiski:

— Anna rengille ryyppy... kyllä se hintansa haukkuu... paremmin tykkää sinusta ja talosta... otat itse samalla julkisesti, Jumalalle kiitokseksi.

Lattiapalkit rusahtelevat. Siimon Kirsi astelee kamariin tuodakseen pullon. Juuri kun hän avaa kamarin oven, kuuluu taas se äskeinen huuto, mutta lakkaa kohta. Hän ei pysähdy sitä enää kuulemaan. Korva alkaa siihen tottua.

— Kyllä se siitä paranee... pitäis saada vain vähän parempaa... konjakkia.

— Ky-yllä, kyllä se siitä... pitää vain hankkia apteekista konjakkia.

Saat samalla itsekkin suunmuutteen, kuiskaa se joku.

Siimon Kirsin rajupiirteinen suu menee hymyyn. Hän ottaa kaapista taskupullon ja hulauttaa. Etsii käsiinsä pikarin ja alkaa astua takaisin tupaan.

— Vihellä! Sano: piru, ja hymyile, renki tulee hyvälle tuulelle...

— Kylläpä se nyt taas. Siimon Kirsi melkein tuskaantuu. — Enhän minä ole monta ryyppyä ottanutkaan?

— Et, lemposoi, et ole. Raitis kuin pukki. Kun et vain räpytä silmiäs, niin renkikään ei tiedä yhtään. Vihellät vain, olet iloinen ja sanot: pirusekänä!

Joose kääntää päätään penkiltä makuultaan, kun kuulee lattian takanaan rusahtelevan. Vanha Kirsi pitää kädessään pikaria ja kaataa pullosta. Huulet viheltävät ja silmät veristävät.

— Pirusekänä, katso! Ei vapise vanhan käsi. Eikö ole luja? No ota ryyppy, poika!

Joose nousee vikkellästi.

— Oikeinko te viinaa?

— Mitä muuta, kieltolakia pitää noudattaa.

Joose ryyppäsi. Kehui että se oli hyvää, äkälteli, ryöki ja väänsi suuta.

Kirsi avasi jo suunsa alkaakseen hyräillä kun vei pullon takaisin. Mutta silloin kuului taasen vihlovan läpileikkaavana toisesta päästä rakennusta miehen hätähuuto. Molemmat jäivät suu ammollaan ja pelästyneen näköisinä kuultelemaan. Vanhuksen käsi vapisi nyt. Hän ei ollut enää varma että voisi pitää kamariin saakka pullon ja pikarin käsissään. Siksi pisti ne taskuihinsa.

Hänen polvensa horjuivat ja silmissä kuvastui syvä levottomuus.

— Onko isäntä vielä kipeä? kysyi Joose.

— On, kipeä on.

— Sano, että poikasi on keuhkokuumeessa, kuiskattiin.

— Keuhkokuumetta, mitä lie.

— Vai keuhkokuumetta.

Pihalta kuului heleä lapsen nauru.

Vanhan Kirsin silmissä ilme kirkastui. Kävellessään pihaan päin antavalle ikkunalle lientyivät äskeisen tuskan pusertamat karkeat piirteet. Miehen ääni oli lakannut kuulumasta, mutta sen sijaan täytti pihan ja tunki tupaan lapsen iloinen kirkuna.

Ukko istui penkille ikkunan eteen ja punakka naama loisti nauttivasta riemusta. Pihassa leikki hänen poikansa poika, pieni, 3-vuotias Iiska, lumisilla äitinsä kanssa.

— Eipä nyt kuulu mitään, kuuli Siimon kuiskauksen, vavahti, väänteleikse levottomasti... Isävainajasi näki viinapiruja ja näet sinäkin... se on suvussa. Maijakin, tyttäresi on hulluna. Se on perintöhulluutta... sitä se on...

Vanha Siimon yritti hämmentää vainoavan ajatuksen kuiskivaa kiusaa ja koetti nauraa ääneen katsellen poikansa pojan eloisaa temmellystä.

— Se on suvussa... Iiskakin tuntee jo ryyppyn, näitkö kerrankin?

— Joutavia, joutavia! ärähti vanhus.

Yritti vielä kerran nauraa pihassa leikkivän lapsen ilolle. Mutta häntä vapisutti oudosti. Mikä se vapisuttaa? Mieleen meni itsestään, että ryyppy sen poistaisi. Taitaa tupa olla vähän kylmä. Pullo kyllä oli taskussa, mutta Joose makasi penkillä, kasvot tosin seinäänpäin, mutta varmaan uinaillen valkoisia unia. Oli mentävä kamariin.

Juuri kun hän astui vanhanaikaisen korkean kynnyksen yli, uudistui taasen äskeinen miehen huuto. Tällä kertaa se koski vanhukseen niin että hän vaivoin sai jalkansa yli kynnyksen, johon oli vähällä kompastua. Samassa pääsi hiljaa:

— Mutta, herrajumala, onko se edes vieläkään lähettänyt hakemaan sille konjakkia?

II.

Pikkuinen Iiska nauroi koko sydämellään ja kirkui:

— Nakkaan... nakkaan... nakkaan!

Iiskalla oli kädessään pallo sulavaa lunta.

Äitiään sillä uhkasi ja uhkasi. Äiti hyppi ja juoksi edellä, ilakoi ja lepersi:

— Iiskapa ei osaa... ei ylety äitiin... eipä osaa... eipä ylety!
Kultainen muru ei osaa.

— Otaan... otaan... ha-ha-ha-haa!

Lumipaakku sattui todellakin metrin päässä vehkeilevään äitiin. Tämä syöksi käsiksi pojuun, tempasi ylitsekuohuvassa hellyydenpuuskassa syliinsä, puristi rintaansa vasten ja peitti suudelmilla punottavat rehevät posket ja tunteelliset siniset silmät. Poikanen halaili häthätää, mutta lapikkaat pieksivät jo levottomina äidin uumia. Lapsi pyrki takaisin maahan jatkaakseen uudelleen äsken katkennutta kisaa.

Nainen oli pitkä ja solakka, ikä noin 30 tienossa. Vaalean villaisen huivin sisästä näkyivät hyvin kauniit kasvot. Silmät olivat harmaat ja kylmät. Kun hän katseli poikasensa temmellystä, tempasi tunne kuitenkin mukaansa. Silmäin kylmä, teräksinen välke sulii, niistä tuikki hehkuva rakkauden tuli. Ja kun nainen pusersi lasta rintaansa vasten, sai silmien hehku rajuavan, villin purkauksen tapaisen ilmeen. Kun lapsi ei tähän millään erikoistavalla vastannut, potkien pyrki vain takaisin lumipalloa heittämään, pakeni hehku.

Iiska yritti uudelleen kiihdyttää äitiä leikkiin. Mutta tämän silmistä oli kadonnut lämpö, yksin mielenkiintokin. Hän vastasi lapsen telmintään välinpitämättömänä, koneellisesti. Katse oli kääntynyt sisäänpäin. Ajatus askarteli muualla.

Poika kadotti mielenkiinnon äitiinsä. Hän luopui palloleikistä ja kiintyi pieneen, viheriäksi maalattuun

kelkkaan. Heittäen äidin kokonaan itsekseen, rupesi Iiska panemaan lumipaakkuja kelkalle. Suojailman vuoksi olikin lumi koossa pysyvää. Lumikuorma kelkalla kasvoi, sen mukana lisääntyi lapsen mielenkiinto ja heräävän työnilon valtaava tunne.

Äiti oli jäänyt seisomaan monen sylen päähän lapsesta. Hänellä oli päällään tulipunainen, pitkäkö villaröijy, lyhyt harmaa hame ja korkeat pieksut. Kaikki hyvin yksinkertaista. Mutta hänen ruumiinsa muodot ja ryhti vaikuttivat mieltäkiinnittävästi. Osasiko hän pukea tavallista sirommin vai oliko ruumis tavallista miellyttävämpi, on vaikea ratkaista. Joka tapauksessa hän, seisossaan lumisessa pihassa, liikahdamatta, vaikutti siten että teki mieli katsoa.

Harmaitten terässilmien katse oli lapsen etäännyessä kääntynyt sisäänpäin. Koko kasvojen ilme oli saanut synkän sävyn. Hän muisteli jotain ja näytti unohtavan nykyisen hetken. Mitä kauemmin siinä seiso, sitä syvempi suru ja epätoivo alkoi värittää ilmettä.

Kartanolla oli vallinnut sunnuntairauha. Palvelijatkin joko nukkuivat, tahi olivat kylässä. Joose oli äsken käynyt tallissa ja sieltä kuului nyt hevosten syönninlouksutus. Navetassa oli kaikki hiljaa. Ainoastaan muuan kana, äänestä päättäen, äsken putosi orrelta.

Eikä sairas isäntäkään ollut nyt huutanut puoleen tuntiin.

Iiska oli niin kiintynyt lumityöhönsä, että unohti kokonaan äidin, eikä muutenkaan äännellyt.

Taivas oli vetisen sinervä. Aamulla oli satanut lunta, nyt jälkeen puolisen oli suloinen talvisuvi. Se synnytti pitkien pakkasten jälkeen vienosti heräävän kevättunnelman.

Lapsi pihassa tunsu sen nostattavaa iloa. Se ahersi luonnon viittaamalla tavalla pitääkseen elämän liikkuvaa viriä voimassa. Teki työtä, kasasi lunta kelkkaan, veti sen toisaalle, kaasi ja haki uutta. Iiska eli työssään. Se oli hänelle elämää, — unta, rauhassaistumista ja lepoa ihanampaa. Lapsen silmistä loisti elinvoimainen elämänhalu, salaperäinen, aherrukseen, jotain tekemään valmis.

Kevät lähenteli, hiiviskeli luonnossa. Lapsi kuuli sielussaan sen kiehtovia ääniä.

Nainen oli astunut muutaman askeleen lähemmäksi leikkivää poikaa. Mutta siihen pysähtynyt aivan kuin tilaltaan siirretty muistopatsas.

Taas kuului sairaan miehen huuto. Se kävi kuin leikaten läpi vaikenevan, äänettömän sunnuntairauhaisen, kevään hiipivää lähentelyä tuntevan pihan.

Silloin vaimo liikahti. Hän katsahti yli olkansa rappusille, aivan kuin odottaen että sinne joku ilmestyisi. Mutta siellä ei näkynyt ketään. Huuto uudistui pienten välihetkien perästä. Viimeiseksi eroitti siitä:

— Apuun! Jeesus armahda!

Iiskankin huomio oli herännyt. Hän näytti kuultelevan. Juoksi äidin luo ja kuiski:

— Isä... isä... huutaa.

Äiti otti syliin.

Näytti siltä kuin hän olisi tahtonut lasta halailemalla puristaa sielustaan kuohuvan katkeruuden.

Poika kuulteli. Kun ei enää mitään kuulunut, pyrki uudelleen alas, otti kelkan ja alkoi juoksennella piirissä äidin ympäri matkien isän hätähuutoa:

— Jeesus armahda... Jeesus armahda!

Äiti oli juuri kieltämässä, kun ovelle ilmestyi mies alusvaatteissaan. Hän piti kiinni pihtipielistä kahdenpuolen.

— Kun ei... kukaan... tule apuun! huusi hän katkerasti moittivalla äänellä.

— Mitä siellä sitten... tekee? virkkoi vaimo välinpitämättömästi. Mutta silmä jäi samalla seuraamaan miehen punertavia, päästä ulospullistuneita silmiä, jotka kauhusta pyörien alkoivat tuijottaa eteisen ikkunaa kohti. Sairaana valtasi koko ruumista tärisyttävä vavistus. Tukka, joka oli saanut kasvaa pitkäksi, oli pörröllään ja pystyssä. Lihavilla läpikuultavan vaaleilla, pöhöttyneillä kasvoilla virtaili hiki. Hän näytti vapisevan kauhusta. Ojentaen molemmat kätensä porraskäytävän kulmaukseen hän hyökkäsi, iski ja löi molemmin nyrkein. Kohta hän kuitenkin syöksi toiselle puolen käytävää, veti penkin alta varsiluudan ja alkoi hutkia seiniin. Samalla mies karjui, kiroili, siunaili ja tömistä jaloillaan. Veri vuosi suupielistä ja käsistä. Vihdoin pysähtyi raivostunut seisomaan. Silmissä vilahti hetkellinen

älynvälähdys. Sairas lankesi polvilleen, ryömi lattiassa ja huusi Jeesuksen apua. Mutta samassa hulluudenkohtaus taas uudistui. Nurkassa näkyi hänen silmiinsä joku. Raivostuen syöksi hän jaloilleen, tempasi luudan ja alkoi hutkia, särkien ikkunat ja uhaten puhkaista lautaseinän.

Iiska oli hiipinyt äitinsä syliin. Yhdessä olivat he paenneet navettaan. Lapsi ei puhunut mitään, hän vain puristautui lujemmin äidin rintaa vasten ja vapisi. Kauhun ilme väreili vaimonkin kasvoilla. Lasta puristi hän rintaansa vasten aivan kuin turvaten siihen ja peitti tämän kasvot suudelmilla.

— Eliisa, virkkaa lapsi hiljaa ja katsoo äitinsä silmiin navetan hämärässä.

Eliisa vavahti. Miksi lapsi nyt juuri häntä ristinimellä puhutteli? Ja äänessä oli jotain isänsä äänestä silloin kun...

— Eliisa, virkahti Iiska uudelleen.

— Iiska, vastasi äiti jotain sanoakseen. Mutta lapsen puhuttelu tuntui arvoitukselliselta.

Joku avaa navetan oven. Vanha Siimon pistää päänsä sisään.

— Onko täällä ketään?

Oli. Eliisa selitti pelkäävänsä, niin ettei hän uskalla tulla. Vanhus sanoi, että he olivat Joosen kanssa avustaneet Malakiaksen sänkyyn. Mutta hän luulee, että on käytävä apteekissa. Kun se vain saisi muutaman ryyppyn konjakkia, siihen paikkaan paranisi. Hän oli puhunut pojalle, että pitää tästä suunsa ja pistänyt lantin kouraan. Mutta Eliisan pitäisi nyt tulla, Malakias kaippaa. Jos sen menee mieli pahaksi, se tulee uudestaan.

Eliisan sielussa oli yrittänyt nousta ilkeys. Ne ovat samasta lähteestä, isä niinkuin poikakin! Tuima mieli jo läikkyi. Mutta hän katseli vanhusta. Yhtäkkiä välähti mielessä, miten hyvä tämä ukko on ollut hänelle. Miten juuri siihen aikaan, jolloin miehensä markkinahäpeä tuli tiedoksi, tämän vanhuksen hienotunteinen osanotto hänen onnettomuuteensa oli melkein ainoa, mikä kiinnitti hänet elämään. Nytkin sai hän katsahdetuksi silmiin, näki rotevan vanhuksen sielunpohjaan saakka: mikä pohjaton, syvä suru, jota nytkin yritti peittää hymy ja vihellys. Mutta heti kun Eliisan katse silmänräpäykseksi pysähtyi uppoamaan vanhan Siimonin vielä veristävään silmään, alkoivat tämän huulet vapista. Silloin sulsi Eliisan harmaa silmä.

— Voisitteko te, vaari, mennä apteekkiin?

Siimonin kasvoilla värähti iloisempi viri.

Juuri *tuota* ääntä hän oli miniästään houkutellut!

— Tietysti. Panen pikkusuodin puihin.

— Saako Iiskakin tulla? kysyi poika, joka nyt kieppui vaarin käsissä.

— Saako se tulla? kysyi ukko.

— Mutta... no on nyt kaunis ilma.

— Saa Iiska tulla, saa tulla, saa tulla!

Eliisan suu meni jo hymyyn. Poika oli kiivennyt isoisän syliin.

Puolipihasta palasi Eliisa vielä talliin, jossa isoisä jo laittoi hevosta.

— Mutta... eihän vaari vain mitään anna Iiskalle?

— Ole joutavoimatta!

— Sitä en minä sallisi, lapselle.

— Lakeristaa.

— Lakeristaa... noo, se ei mitään.

Hän vei pojan tupaan pukeakseen.

III.

Oli apteekkarin nimipäivä. Pitäjään herroja istui apteekkarin pienessä kabinetissa iltapuhdetta tupakoiden. Olivat etsineet kukin mukavat istuimet. Niitä olikin tässä rikkaan miehen taide- ja mukavuusmaulla varustetussa huoneessa jokaisen tarpeiksi. Puhvelinnahalla päällystetty sohva ja nojatuoleja, joihin upposi aivan kuin henkilöityneen hekuman avattuun syliin.

Herroja oli kaikkiaan kuusi: apteekkari itse, pieni, mustapintainen, ulkomuodoltaan italialaista muistuttava, viekassilmäinen herra; rovasti, pieni ja alkavassa lihassa, nykerönenäinen, lapsellisen ja avuttoman näköinen, hemmoteltu vanhus; lääkäri, pitkä, hoikka, kaljupäinen maailmanmies; vallesmanni, täksi vieraskäynniksi arvelluttavan perinpohjaisesti pesty, ajeltu ja kammattu ja vahoitettu virkamies, jonka suupieli tuntui aina olevan valmis laskemaan rivon herrassukkeluuden; liikemies, joka pingoittuneesta naamasta päättäen oli viime aikoina rikastunut gulashi. Näille kaikille oli riittänyt hekuman avattuja, erimuotoisia helmoja. Ainoastaan yksi istui tavallisella topatulla tuolilla taampana, lähellä ovea ja kakluunia. Hän oli nuori ja hyvin ujo, pitäjään äsken tullut kappalaisen virantekijä, armovuodensaarnaaja.

Apteekkari Lemón oli juuri tullut apteekista ja istahtanut korituoliin, jota pehmitti harvinaisen metsänelukan pitkäkarvainen kaunis talja, silmäillyt salavihkaan ympäri, tutkiakseen vierastensa viihtymistä. Hänen intohimonsa oli tämä kabinetti — rahan kera tietysti. Hän oli etsinyt omasta mielestään mielenkiintoisia taide-esineitä tämän huonekaluston lisäksi, huolimatta niiden kalleudesta. Ja kabinetti asetettiin näytteille aina, kun tuli vieraita. Sen piti synnyttää viihtymystä ja kalvavaa mielitekoa, nautinnonhimoa ja nautintoa. Salainen ilo, kun näki vieraitten silmissä kateudenvivahduksen kera hekumoivan, nauttivan ilmeen, siinä isännän palkinto.

Hänen silmänsä vaelsi ympäri seuruetta salaisin, terävin valonheittäjävivahduksin, tutkien ohimennen, hymyillen aina. Pastori Rapisen "hyljätyin" istumasijan hän oli heti huomannut, mutta ei siitä välittänyt. Sai kyllä istua siinä, papinsällä, köyhä, hyvässä lykyssä jumalaapelkääväinen akkain pappi...

Hän alotti tarkastelunsa rovastista, Moiliaisesta, joka istui lähellä autuaasti hyvinvoipana, nenänykerö ja hieno sikaari pystyssä, ruumis vajonneena puhvelinahkaan kuin jumalankukkaroon. Rovasti ei puhu mitään, hän kuuntelee vain harvakseen puhallellen sikaarisavuja, kuuntelee sitä hajanaista keskustelua, jolla herrat yrittävät kuolettaa odotusaikaansa. Isäntä ajattelee: jumalanmies. Suu vivahtaa hymyyn. Hän sattuu vertaamaan rovastia ja itseään. Apteekkari oli vapaa-ajattelija. Hymähtää: valitkoon Jumala itse meidän kesken!

Lääkäri, Heimopiittari. Apteekkarilla oli kaunaa tälle, joskus oli riideltäkin. Nyt taasen sovittu. Mutta lääkäri oli joutavan tarkka muotojen mies. Ei jakanut spriireseptejä aivan apteekkarin halun mukaan, tuppausi liian lähelle hänen ammattisalaisuuksiaan, "liehittelemään kansaa", y.m. Apteekkari koetti vakoilla lääkärin askeleita, voidakseen hänkin joskus astua kannoille, kostaa. Hän katsoi miestä syrjäsilmillä, kun tämä jutteli nimismiehen kera eräästä salapolttopuuhasta.

Seuraava oli nimismies Fors, apteekkarin paras ystävä. Riita oli joskus yrittänyt tulla siitä, kun apteekkari ei tahtonut aina uskaltaa täyttää nimismiehen huomattavaa spriitarvetta. Mutta jotenkuten oli siitä sentään päästy. Hra Forssilla ei ollut mitään erikoisharrastuksia. Hän oli vain virkamies, joka koetti teettää työnsä poliisikonstaapeleilla, voidakseen itse päästä niin vähällä kuin suinkin.

Liikemies Himosen naama oli jo alkanut loistaa. Hän puhui nimismiehelle kiihkeästi muutamasta kauppasiasta. Oli ollut kyseessä saada lisenssi jollekin suuremmalle "tavaraparttialle", mutta sitte ei ollut saatukaan. Eikä Himonen tiennyt missä vika oli. Arveli kuitenkin että se oli hallituksessa, joka ilmeisesti rajoittaa kansan etuja valvovain yksityisten liikemiesten kilpailuvapautta, jättääkseen suosimilleen armoitetuille vapauden nylkeä. Apteekkari oli alkanut mieltä tähän mieheen, huolimatta siitä, että sekin oli vain suomalainen nousukas. Mutta hänen suunnitelmissaan oli järkeä ja suuripiirteisyyttä ja puhui hauskaasti.

— Kas pastori! Apteekkari hypähti ylös korituolistaan. — Te istutte siellä ovipielessä vain. Tänne! Hän osoitti omaa tuoliaan.

Pastori nousi ja kumarsi kiittäen. Ei mitenkään hän isännän paikkaa! Tässä on hyvä.

Apteekkari Lemón istui velvollisuutensa tehneen ilmeellä takaisin tuoliinsa.

Juuri silloin kannettiin juomavehkeet pöytään. Muuan ikkunaverho, joka ei ollut täysin sulettu, laitettiin. Ja kun palvelija oli mennyt, otti apteekkari pullon jostain ja laski sen salaperäisin hymyin

pöytään. Puheensorina lakkasi. Rovasti kiinnitti katseensa katon läpi taivaasen ja imi savuja, nimismies pyyhki sikaaristaan tuhkan porsliinaugurin ammottavaan kitaan ja hymyili jännitettynä. Tohtori katsoi hieman totisena pulloa, gulashi pani kätensä sievästi ristiin alkavan ylpeytensä päälle, ja katsomatta mihinkään, virkkoi:

— Hjaa — jaa — jaa.

Armovuodensaarnaaja ovipielessä oli saanut levottoman ilmeen. Hänen silmänsä vaelsivat nopeasti vakoillen yli seurueen ja palasivat aina pöytään, jossa karahvi seiso. Pastori liikahteli tuolillaan ja muutti jalkaa, katsoi kelloa ja isäntää vuorotellen. Mutta hän ei ilmeisestikään uskaltanut nousta, vaikka kaikesta päättäen teki mieli.

Kun isäntä oli saanut kaikki järjestykseen, virkkoi hän:

— Käykää päälle!

Pidättävä halpaus alkoi helpottaa.

— Mitä se isäntä? alkoi rovasti, laskien katseensa korkeuksista helmeilevään pulloon ja hymyillen rakastettavaa vanhanmiehen leppoisaa hymyään. — Oikeinko se... eikö tämä ole laitonta?

Jotkut katsoivat, että puhuuko se tosissaan vai leikillä?
Armovuodensaarnaajan otsalla vilahti tyytyväisyyden ja ilon ilme.
Sitähän hänkin!

— Laitontako? Mitä sanonee tämä lainpalvelija? Apteekkari katsoi nimismieheen viekkaasti syrjittäin.
— Mutta evankeliumihan on tullut laintäyttämiseksi, vai kuinka, setä?

— Niin, niin kyllä, vaan eihän sitä nyt sovi oikein tällaisiin. Rovasti pyyhki sikaaristaan tuhkan augurin suuhun ja ajatteli: kylläpä on ruma kuvatus, vaikka mukava. Jatko:

— Mutta se taitaakin olla vanhaa varastoa tämä, luvallista nauttia?

— Monen vuoden vanhaa, ilmoitti apteekkari.

— Ei taida kuuluakaan sitte kieltolain alle? Rovasti katsoi nimismieheen, pujottaen samalla muutamia sokeripalasia lasiin.

Forssin kasvoilla väikkyi iloisen pilkallinen ilme, kun lasiaan laittaessa loihe lausumaan:

— Se on näiden maallisten lakien kanssa jonkunverran samalla tavalla kuin taivaallistenkin: niissä on aina hieman tulkinnan varaa.

— Vai on se niin! sanoi rovasti nauraen makeasti. Minulla on ollut tänään vatsavaivoja. Jos nyt panen vähän vatsanlääkkeeksi, vai mitä tohtori arvelee?

— Minä voin antaa sedälle reseptin.

— Ja minä saan sen nauttia heti tässä?

— Paikalla. Rauhoittakaa vain omatuntonne.

— Ja siihen ei maallisen lain valta ulotu. Lääkäri on kieltolainkin ylitse kaikkivaltias, selitti Fors.

Pidättynyt odotustunnelma alkoi vapautua ja muuttua rattoisaksi pikkupiirimielialaksi. Kukaan ei kiinnittänyt erikoista huomiota armovuodensaarnaajaan, joka ovipielessään yhä levottomana harkitsi tuliko hänen mennä vai jäädä. Vihdoin isäntä huomasi.

— No pastori! Tehkää hyvin.

— Kiitoksia, minä olen raitis.

Nuori mies nousi aivan kuin aikeessa sanoa vihdoinkin hyvästi. Kaikki katsoivat häneen. Mutta hän ei vielä näyttänyt ratkaisseensa tuliko viipyä vai lähteä.

— Vai olet sinä raitis, virkahti rovasti hieman pilkallisesti ja oneasti, sekä maisto samalla.

— Mutta eikö nyt sopisi pikkunen? kysyi apteekkari.

— Ei!

— Vai on pastori niin jyrkkä, totesi nimismies.

— Maassa, jossa on kansan ja eduskunnan säätämä kieltolaki, ei ainakaan *papille* muu sovi kuin ehdoton raittius.

Tämä tuli kuin pommi. Samalla kohtasivat hänen silmänsä rovastin katsetta, joka loukkauksesta välähti. Välittömästi tuli sieltä:

— Taidat tässä ruveta tuomariksi?

— Puhun itsestäni.

— Sanoit *papeista*.

— Siten kuin minä käsitän pappisvelvollisuuteni. Minä en saa harjoittaa mitään ylitsekäymisiä itse, joita minun tulee Jumalan ja yhteiskunnan lakien mukaan muilta kieltää.

Rovasti sovittautui vielä mukavammin hemmottelutuoliin, joka synnillisesti näytti häntä hyväilevän. Pää löysi entistä mukavamman tilan selkänojan yläreunaa vasten. Hieroen päänsä takapuolta, sovittaen siihen ja asetellen polveaan toisen päälle, koska se tässä tuntui niin erittäin sitä kaipaavan, hän virkkoi:

— Olet sinä nyt olevinasi... ää.

Siitä tunsu, että hänen mukavuuttaan oli häiritetty. Tuo poikaviikari! Olkoon ensinnä neljäkymmentä vuotta pappina ja tulkoon sitte...

— Minä en tahtonut loukata setää, sanoin vain itsepuolustukseksi.

— Röyhkeyttä se oli... ää. Muna tahtoo olla kanaa viisaampi aina. Meillä vanhoilla on ylitsekäymisemme, nuorilla heidän ylpeytensä... ää. Rovasti ryyppäsi. — Jumala näkee kaikki, hm.

Nuori pastori olisi voinut jo mennä, mutta ikävä yhteensattumus esimiehensä kanssa pidätti. Oli kovin vaikea ratkaista miten olisi meneteltävä.

Armovuodensaarnaaja ei ollut milloinkaan sattunut tällaiseen seuraan, jossa yleinen mielipide tuntui olevan niin jyrkästi toinen kuin hänen. Vain ylioppilasseuroissa oli ollut, minkä oli ollut, eikä juopottelevissa kuin pari kertaa. Mutta nämä olivat vanhoja herroja. Ne johtivat koko pitäjään sivistynyttä mielipidettä. Tunsivat tavat ja toisensa perin pohjin. Hän oli nuori, outo ja vieras. Jos hän alistuu, näyttäytyy hän raukaksi. Jos alkaa julkisen riidan, pitävät häntä pöyhkelijänä. Jos hän poikkeaa hymyillen tästä, antaa hänkin myönnetyksensä kieltolain rikkomiselle. Jos hän puhuu suunsa puhtaaksi, saa hän kaikki vihamiehkseen...

— En minä röyhkeydessä, alotti armovuodensaarnaaja nöyrästi.

Rovasti vääntäytyi mukavassa olinpaikassaan hermostuneesti.

— Minä vain käsitän Jeesuksen käskyn... jatkoi pastori.

— Mutta säästähän nyt, hyvä mies, tämä toistaseksi, puhkesi rovasti Moiliainen ja vaivautui nousemaan syntisenmukavalta istuimeltaan.

Nyt välähti nuoren papin silmässä. Hän suoristihe.

— No niin! Ehkä saan luvan sanoa hyvästi.

Hän oli saanut terästä sieluunsa, kätteli kaikkia ja lähti.

Rovasti Moiliainen painautui uudelleen syvään, pehmeään tuoliinsa, kilautti hieman kuuluvasti lasiaan.

— Maaliskuu taitaa olla... ää-hää...

Kilistettiin.

IV.

Seura ilmeisesti tunsu vapautuneensa, kun armovuodensaarnaaja oli oven takana.

— Kyllähän hänellä on oikein, tavallaan, nuorella virkaveljellä, alotti rovasti hieman ryppyä silmäkulmassa ja helpottavaa hymyä lempeässä suusopessa. — Viinan nauttiminen on paha asia kansalle, hän jatkoi, ja moni siitä tekee itselleen helmasynnin. Mutta yhtä helposti sen jyrkkä kieltäminen tekee toisista fariseuksia. Meidän Herramme on asettanut niin viisaasti tässäkin, että on apostolinsa kautta kieltänyt *ylönjuomisen*, joka tuottaa pahennusta. Vähän, kohtuudella nautittuna on se jumalanlahja, joka erittäin iloittaa sydämen. Näin minulle jumalansanasta näkyy. Pieni hurma, jonka viina antaa, tekee ihmisen helläksi ja tunteelliseksi ja kun on pikkuisen päässä, voi uskovainen tuntea autuaallista Jumalan läsnäoloa ja unohtaa elämän synnillisempiä, raskauttavia huolia... ää.

— Mutta, niinkuin sanottu, hänelläkin, nuorella apulaisella on tavallaan oikein. Ei sovi papille kansan edessä maistaa, kun laki kieltää. Kansa on niinkuin apinoita, ne tekevät, varsinkin pahassa, kaikkea sitä mitä näkevät herrasväen tekevän edellä.

Rovasti pyyhki sikaarinporoa auguriin ja jatkoi:

— Nuoret papit saavat noutaa kansan mieltä, vanhana siihen jo tahtoo väsyä... ää.

Seura ei keskeyttänyt kertaakaan rovastia. Heidän silmistään loisti ilmeinen tyydytyksen ilo, sillä kaikki huomasivat vionon punerruksen rovestin lihavalla poskella ja silmäkulmassa pienen rypistyksen. Ukko oli armovuodensaarnaajan kera tapahtuneen keskustelun kiihotuksen johdosta huomaamattaan hieman hulauttanut.

— ... ää.

Tohtori huomasi, että pappi oli toistaseksi lopettanut ja sanoi:

— Minun ajatukseni, jos saan sanoa...

— Sanokaa... mielelläni! nyökäytti rovasti.

— — on se, että nykyajan niin suurella päätöksellä esittämä vaatimus siitä, että sivistyneen väen tulee luopua kaikesta, jos nyt niin tahtoo sanoa: ylellisyysnautinnoista, antaakseen kansalle hyvän esimerkin, on yksi niitä vaatimuksia jotka valtaansa kurotteleva kansanvalta on itse muovailut, kuten palvelijoilleen. Mutta mitään oikeuspohjaa sillä ei ole, vaikka...

— Koko kieltolaki on tällaisen... anteeksi että katkaisen, pyysi apteekkari.

— Sanokaa vain.

— Niin, koko kieltolaki on tällaisen, sairaan, fanaattisen uskonvimman ja kiihotuksen tulos!

— Jos ei nyt juuri niinkään... ää, kyllähän kansan ja myöskin eräiden herrasmiestenkin liiallista nautinnon vapautta pitää rajoittaa, kun eivät ne ymmärrä kohtuutta. Mutta kuitenkin... minä luulisin, että se Brattin järjestelmä olisi hyvin mukava. Siivot ihmiset saisivat ryyppynsä nauttia ja olla silti kunnan kansalaisia, ei tarvitsisi tehdä sitä näin sulettujen kartiinien takana... ää. Naurahti.

Herrat nyökittelivät päätään ja naureskelivat.

— Niitä on sellaisia, jatkoi rovasti, jotka tarvitsevat tässäkin asiassa lain holhousta, niinkuin tämä Malakias Kirsikin. Kuuluu olevan aivan surkeassa tilassa.

— Juonut tenttua ja pontikkaa... Siihen vie kieltolaki! huudahti apteekkari Lemón.

— Kerrassaan kieltolain uhri, vakuutti Fors.

— Mahdollista, myönsi rovasti, mutta kyllä se mies on pilalla.

— Täällä on aivan pääsemättömissä hänen kanssaan, sanoi apteekkari.

— Vaatii niin usein? kysyi nimismies.

Puheeseen sekausi Himonenkin:

— Kummallista. Se hänen isänsä, vanha Siimon Kirsi, on elinaikansa ollut kova viinamies, mutta en minä luule, että hän on milloinkaan viinapiruja nähnyt.

Tohtori katsoi gulashiin viistoon.

— Kelpo mies kaikin puolin, kuitenkin, vakuutti rovasti.

Oveen koputettiin. Apteekkari meni ja avasi raolleen.

— Täällä on Kirsin vaari, asiaa apteekkarille.

Kaikki katsahivat toisiinsa. Apteekkari pistäysi ulos. Vähän ajan kuluttua kutsuttiin lääkärikin. Kun he vihdoin palasivat, äännähti apteekkari istuessaan:

— Sellaista se tekee, kieltolaki!

— Noo, hillitsi tohtori. Minä pelkään että tässä on sittenkin kysymyksessä myöskin perinnöllinen alkoholismi.

— Oliskohan? kysyi rovasti mielenkiinnolla. Kuinka siellä ovat asiat?

— Tyypillinen *delirium tremens*.

— Oo... taas?

— Onko sitä ilmennyt jo ennen?

— Noin pari vuotta sitten, mutta se meni ohitse.

— Vai niin. Silloin en ollut täällä.

— Eikö vaadittu tohtoria sinne?

— Huomenna, jollei nyt hellitä.

— Mitä siihen sellaiseen... ää?

— Mitäpä juuri muuta kuin konjakkia.

— Saiko?

— Tietysti.

Rovasti vaipui hiljaiseen mietiskelyyn ja muu seura porisi minkä mitäkin alkoholin ensi vaikutuksen alaisena. Mutta lääkärin mielenkiinto oli tarttunut Kirsi-kysymykseen. Hän siirtyi lähemmäksi rovastia ja mainitsi halunsa.

— Niin, sanoi rovasti, siinä saattaa olla sukuperintöä ja romantiikallakin on osansa. Minä voin kyllä kertoa siitä jotain, jos herrat haluavat kuulla. Tarinalla on oma mielenkiintonsa. Kaupppamies taitaa sen tunteakin.

Ja rovasti alkoi kertoa.

Tämä Kirsin suku on hyvin vanha talonpoikaissuku. Vanha isäntä, Siimon, lie nyt kuudenkymmenenviiden seuduilla, poika Malakias, nykyinen isäntä, mahtaa olla siinä 35 iässä. Suku on aina ollut paremmanpuoleisessa varallisuuden tilassa, elänyt siivosti ja nauttinut yleistä luottamusta. Mutta viinaanmeneviä ovat miespuoliset jäsenet olleet, kuten olen kuullut, jo tämän Siimoninkin isä. Ja Siimonin tytär on mielisairas, houruinhoitolaitoksen asukas.

Tämä nykyinen isäntä, Malakias, oli nuorena miehenä aivan ehdottomasti raitis. Hän oli harvinaisen kaunis nuorukainen, innokas urheilija ja lukumies. Sitä oli hauska nähdä, sitä poikaa, ja mielellään vanhempikin mies hänen kanssaan sanan vaihtoi.

Mutta sitten rupesi mies harrastamaan kilpa-ajoja. Hän hankki oriin, kulki sen kanssa kilpa-ajoista kilpa-ajoihin ja tottui hevosten joukossa ryyppiskelemään.

Näillä samoilla retkillä hän luultavasti tutustui nykyiseen vaimoonsa, jonka isä, suurviljelijä naapuripitäjästä, oli pojan vienyt kerran kotiinsa leikillään katsomaan tytärtään. Siitä tulikin tosi ja minun, vanhan miehen, täytyy kehua, että komean morsiamen Malakias sai. Rikas se myöskin piti oleman, vaikka sitä nyt ei vielä tiedä, kun isä on kiinni suurissa asioissa, kuuluu toisinaan kallistavan lasia hänkin ja tekevän silloin varomattomia kauppoja, kun sattuu.

Sitten siitä ruvettiin puhumaan, että tämä Malakias rupesi juomaan aivan tuhattomasti. Entisestä siististä, raittiista miehestä tuli muutamassa vuodessa niin auttamaton juomari, että kertovat hänen jo pikku-ukkoja näkevän. Silloin kyllä, kun hän pysyi kotona, koetti hillitä itseään ja vaimokin taisi vaikuttaa, mutta kun taas lähti matkoilleen, silloin kaikki parannus meni nurin.

Pahimmiksi asiat näyttivät kehittyvän kuitenkin vasta sitten, kun Malakias lankesi pitämään yhteyttä

huonojen naisten kanssa. Siihen asti vaimo hoiteli ja apusi miestänsä. Mutta kun kerran omin silmin näki kaupungissa Malakiaksen muutaman huonomaineisen naisen seurassa, silloin katkesivat suhteet. Se emäntä on ylpeä ja lujatahtoinen nainen. Hän jätti sillä kertaa miehensä markkinoille ja tuli yksin kotiin, kohteli sittemmin aivan kuin vierasta miestä. Siitä syntyi merkillinen suhde. Mies rukoilee anteeksi, vaimo ei korvaansa kallista. Hän ei myöskään hauku eikä pauhaa, kuten naiset tavallisesti tällaisessa tapauksessa. Hän on vain jäisen kylmä ja vieras. Mies on, kaikesta huolimatta, aina ollut vahvasti kiintynyt vaimoonsa, on rukoillut rukoilemasta päästyäänkin anteeksi, mutta mikään ei auta. Entinen rakkaudellinen, lämmin suhde on kerrassaan loppunut. Se se on, joka Malakiasta nyt painaa. Ja hän juo suruunsa, mitä käsiinsä saa. Se on murheellinen suhde kahden nuoren ja luonteeltaan kelpo ihmisen välillä.

Mutta kaikkein liikuttavimmaksi tekee suhteen se, että heillä on pieni, taitaa olla kolmivuotias, poikanen, jossa vanhempain eristetty rakkaus nyt kahden puolen yhtyy. Heillä on ollut useampia lapsia, mutta kaikki muut ovat kuolleet, tämä yksin elää. Kumpikin vanhemmista elää nyt tässä pikkupojassa. Siinäkin ilmenee kuitenkin jo se surullinen puoli, että lapsi jollain tavoin karttaa isäänsä, arvatenkin alituisen juopumuksen ja löyhkän vuoksi. Ja miesraukka, joka, kumma kyllä, pitää että hänen juomahimonsa on perinnöllinen, on alkanut pelätä, että se periytyy myöskin hänen ainoaan poikaansa, jos elää.

Vaimon koko elämä kohdistuu poikaan, jota hän vierottaa isästä niin paljon kuin suinkin.

Sydän heltyy, kun hetkisenkin seuraa näiden nuorten ihmisten elämää. Mies toisinaan selvällä ollessaan melkein tylsänä, kodilleen puoli vieraana, ikävöiden armahtavaa katsetta vaimoltaan, yrittäen kiihottaa rakkauden vilahdusta esiin pikkupojastaan saadakseen ikävöivään sieluunsa hetkiseksi pilkistämään yhdenkin rakkaudensäteen, jota hän vaimonsa sielusta turhaan odottaa.

Lääkäri oli seurannut mielenkiinnolla. Hän ei ollut ennen kuullut tätä perhetragediaa näin esitettävän. Erikoisesti kiinnitti häntä sen psykologinen puoli. Kysyi:

— Onko vaimo ennen rakastanut miestänsä?

— Aivan erikoisesti! Sanovat että hän oli siihen suorastaan hullaantunut, totesi rovasti.

— Ja nyt on kokonaan kylmä?

— Aivan kylmä.

— Ja mies yrittää rakkautta uudistaa.

— Kaikin voimin.

— Ja syynä jäähtymiseen on, että tapasi miehensä huonon naisen seurassa?

— Naisen miehensä sylistä, oikasi Himonen.

Rovasti sanoi hämillään:

— Miten lie ollut... minä en sellaisia niin tarkkaan tutki, yksityiskohtia.

— Ja lasta molemmat hellivät?

— Intohimoisesti. Sievä pikkupoika se onkin, oli äsken ukon mukana, kertoi apteekkari.

— Aivan oikein! huomasi lääkäri.

Taas koputettiin.

Kirsistä oli nyt tullut renki Joose. Emäntä on pyytänyt lääkärin tulemaan, kun isäntä on sairaana.

— Joko vanha isäntä ehti kotiin? kysyi lääkäri.

Ei ollut ehtinyt. Mutta isäntä oli niin sairaana. Ja emäntä *pelkää*.

— Pelkääkö?

— Jos tohtorin sopisi tulla? Mulla on juoksija.

Tohtori lähti.

V.

Malakias Kirsi makasi vuoteessaan. Hän ei muistanut äsken olleensa ulkona ja hosuneensa porraskäytävässä luutakynällä pahojahenkiä. Hänellä oli vain yhä kummallinen pääkipunsa. Ei niin, ettei hän sitä tuntisi... pohmeloahan se on! Kyllä hän sen vanhastaan. Mutta tällä kertaa tauti on erikoisempaa, on kestänyt monta päivää... kuinka monta päivää onkaan kestänyt?

Ja sitten... Hän värisi kauhusta. Oliko hän todellakin nähnyt jotain... ilmeisiä piruja? Vai näkikö hän unia, pahoja unia vain? Hän muisteli viime viikolla ryypänneensä useamman päivän pontikkaa parin toverin kanssa, ja spriitä. Toisella oli tukku reseptejä, joilla saatiin. Mutta sitte häipyi mielestä kaikki, sekautui irstaisiin lauluihin, sitte pieniin matoihin, sitte ammotteleviin kitoihin, sitten kuohuvaan savitulvaan, joka pyrki suuhun...

Nyt oli pää kuin vieraan ihmisen pää. Sitä tuskin sai ylös tyynystä. Siellä tuntui matelevan ajatuksia aivan kuin isoja matoja. Väliin hän luuli kaikkia katselevansa kuin sivullinen, mutta ei ymmärtänyt mitä ne olivat, eikä missä olivat. Kunnes kamala tuska muistutti, että kysymys oli juuri hänen omasta päästään, omista ajatuksistaan, omista mielikuvistaan. Vuorollaan taasen kaikki pysähtyi, seisoi kuin tukki jäässä. Silloin teki mieli nukkua... nukkua pois kaikesta. Kunnes taas ilmestyi näköpiiriin joku kiusaaja.

... Missähän emäntäkin taas? Sille ei uskalla puhua. On vihainen ja katsoo... Mutta kuulisi edes hänen astuntansa. Olisi turvallisempi. Äsken hän luuli Eliisan käyneen kamarissa, mutta ei taitanut katsoa sänkyyn... Se vihaa... Minä raukka! Jeesus armahda!

* * * * *

— Haa haa!

Malakias nauraa ja pitää hulluniloa. Häntä katsoo nainen jostain. Sen katse nauraa, virnistää. Malakias kiihtyy, huutaa... Hänessä herää himo.

— Tule! huutaa. — Pirujako kiusaat? — Tule!

Hän tempaantuu ylös, ryntää, hamuaa syliinsä... Sylissä ei ole mitään... jotain kosteaa ja kylmää vain valuu pitkin rintaa, jalkoja...

Häntä viluttaa, hän värisee, painuu takaisin vuoteeseen.

... Asteleeko Eliisa keittiössä? Pehmitä Jeesus hänen mielensä antamaan minulle anteeksi!

— Mutta mikäs minun on? Tämähän oli kirkas, selvä ajatus?

Juovuksissa, päissään. Ja kuitenkin, mitä tämä on? Oikeassa humalassa ajatukset liikkuvat, kulkevat, lentävätkin, säkenöivätkin... Mutta tässä ne makaavat, matavat, kiemuroivat ja vajoovat... vajoovat pohjattomuuteen, aivan kuin liejussa, aivan kuin ihminen uisi liejussa... rannattomassa, pohjattomassa liejussa... Harmaassa, vetelässä savivellissä... hyi!... Auttakaa!... Huk-huk-hukkuu!... Siniharmaata savea... eikä pohjaa... Menee suuhun... kor-rviin... silmiin... Apua!... Herra Jeesus!...

Mies nousee vuoteessaan istumaan. Hänen kasvoillaan kuvastuu hirveä kauhu. Silmät pyrkivät pullistumaan kuopistaan veristävinä möhkäleinä. Pitkin vaaleita poskia virtaa hiki. Tukka on kauhusta pystyssä.

Malakias huutaa yhä Jeesuksen nimessä apua, hän hukkuu.

Eliisa raottaa hieman ovea ja katsoo. Astuu sisään ja lähenee tyynin katsein, kiirehtimättömin askelin. Harmaat silmät tutkivat huutavaa, hikoilevaa, syvän tuskan ahdistamaa miestä.

— Mikä nyt?

Mies tajuaa, kääntää veristävät silmäpalleronsa, kurottaa käsin:

— Hukun... saveen... Apua!

Malakias kurottautuu, ulottaa kädellään Eliinan vyötäröön, yrittää kallistaa päätään painaakseen vaimon uumalle.

Eliisan katse välähtää inhosta. Hän vetäytyy etemmäksi.

— Mitä nyt?

Mutta mies tarrautuu kiinni, imeytyy yhä lujemmin, kurottaa painaakseen kasvonsa vaimonsa helmaan kuin pelastusta etsien.

Vaimo yrittää vetäytyä pois, mutta ei tee vielä suoranaista väkivaltaa.

— Mitä sinä nyt?

Ääni on kireä, kylmä, vihainen.

— Konjakkia!... Jeesuksen Kristuksen nimeen.

— Mistä! huudahtaa vaimo.

— Sinulla on, Eliisa. — Armahda minua, minä kuolen.

Eliisa kääntyy mennäkseen.

Miehen kädet hellittävät. Hän valahtaa vuoteeseen kuin riepu, ummistaa silmänsä ja näyttää vaipuvan taas tajuttomuuteen.

VI.

Vaimo jää seisomaan ja katsomaan. Katsoo kuin tiedotonta kuollutta, luulee että mies ei huomaa eikä tajua.

Mutta Malakias seuraa salaa vaimonsa otteita. Hänellä on valohetkensä. Hän tajuaa epätoivoisen, kamalan tilansa. Samalla kiihtyy hänessä rakkaudenpuuska, joka kohdistuu vaimoon. Hänen sydämessään elpyy hiljaa ihana muisto. Kuin unessa ilmestyy Eliisan tyttökuva tirkistelevään silmään, hellä, täyteläinen, syrjään heitetty rakkaus nousee kuin muistojen hämärästä yöstä. Katse tavottaa silmää, Eliisan loistavaa tyttösilmää...

Käppyrässään makaava mies valittaa hiljaa kuin kuolemaa tekevä. Eliisasta tuntuu siltä kuin se tahtois katsoa silmiin. Häntä värisyttää, katse on hänen mielestään joko kuolevan tai hourun.

Mutta Eliisa ei mene pois. Hän näkee suuret, voimakkaan näköiset kädet, jotka lepäävät peitteellä. Niistä on alkanut kadota tarmonsuonet, sijaan ilmestynyt pöhöttynyt pyöreys.

... Ne ovat osanneet pitää *suitsista*! Kun "Lintu" oli aisoissa ja Malakias suitsissa...

Eliisa eli muistoissaan: tuns elävästi, miten hän oli usein melkein toivonut, että sillä olisi ryyppy päässä, kun lähdettiin, sillä silloin nousi Malakias "Linnun" kera sankariksi ja siinä oli rinnalla ilo istua, sankarin rinnalla... Mutta ne pehmenivät, kädet, ja mies rupesi sen sijaan kerskumaan ja äänteleämään. Sielun läpi meni tunne tästä kärsimyksestä, miten väkevän miehen sankariote suitsista hervahtui ja purkausi häiritsevänä, kerskuvana kiljahteluna naisensa tajuntaan, aivan kuin olisi ruvennut tippumaan vettä kynttilään...

Monestihan kuitenkin ilman viinatta sankari-ajot sitteminkin ajettiin ja elämä itse hihkui, eikä Malakias. Mutta elämä muuttui sen verran, että täytyi aina tuskallisella pelolla seurata, ettei vain mies ollut ryyppännyt ja ruvennut hihkumaan, kun ihmiset katsovat silloin vain kuka hihkuu, eikä sitä, *kuka ajaa ja kuinka*...

Vihdoin löysi hän vierestään sankarin tilalta juopporääsyt...

Harmasta silmästä välähti vihanlieska.

... Ja sitten tapahtui se...

Katkerana tunne kävi virinä läpi. Mieshaaska oli tehnyt kuolemansynnin. Se piti muita naisia, kulki juopuneena kaupungissa aivan kuin koira, juoksukoira.

Ensin oli Eliisa itkenyt lakkaamatta ja Malakias oli itkenyt silloin tällöin, kironnut himoan ja syntiään ja lankeemustaan ja vannonut parannusta. Mutta hän rikkoi yhä uudestaan. Häntä hallitsi joku muu kuin hänen oma tahtonsa.

Vaimon sielussa lakkasi itku. Siellä jäähtyivät tulet, entinen rakkauselämä sammui, sen lähteet kuivuivat. Mikäli Malakias laskeutui aste asteelta, sikäli Eliisan sielussa ylönkatse jäädytti ja paadutti. Sinne sijoittui asumaan halveksimisen tunne, joka ei enää sittemmin koskaan näyttänyt poistuvan. Se vain samalla, kun kävi kiinteämmäksi, moninaistui ja rikastui alkaen tuottaa eräänlaista nautintoa, joka omituisella tavalla korvasi entistä rakkautta.

Malakiaksella oli jo ennen ollut tilapäisiä viinahulluuden kohtauksia, mutta aivan näin rajua ei koskaan ennen. Vaimo ei halunnutkaan salata itseltään toivovansa että tämä kohtaus päättyisi kuolemaan.

Miksi miesrenttu häntä sitoo, kytkee, nimittää *vaimokseen*? Millä oikeudella?... vaikka on ajelehtinut kaikenlaisten markkinalutkain kanssa ja... ja...

— Jumala!... Sinä tiedät, että minä olen puhdas.

Hän melkein sihisi hampaistaan tämän ajatuksen.

Mutta se samalla häntä rauhoitti. Kuitenkin heräsi sielussa joku syyttelevä ajatus, joka esti viattomuuden ilon hekumoimista yhdessä kostoajatuksen kera. Hän ei tietänyt mitä se oli. Jotain epämääräistä vain.

Eliisa koettaa harkita älyllisesti. Hän yrittää etsimällä etsiä tunnetta, joka *lämmittäisi*. Hänen sielussaan on vilu, hän kaipaa lämmintä. Joka tapauksessa tuo mies on raukka, onneton.

Mutta hän ei löydä lämmintä kohtaa, sellaista, joka herättäisi osanottoa, häntä melkein enemmän viluttaa. Markkinanaiset, kilpailijat, eivät hetkeksikään poistu mielestä. Hän näkee miehen niiden seurassa peliä pitämässä. Hän purasee hammasta.

— *Sitä* ei hän anna anteeksi! hän taas melkein ääneen ajattelee. On antanut miehelle neitseellisen puhtautensa, ensi-rakkautensa ja — senkin hän hyvin tiesi! — kuulun kauneutensa. Mies on kaikki huijannut, heittänyt lokaan, lutkain jalkoihin. Niiden kanssa pitänyt peliä ja *pil-kan-nut häntä*...

Eliisaa puistatti.

Malakias ulisi ja vaikeroi. Oli kuin kamala tauti olisi hellittänyt siksi ajaksi, kun vaimo seiso siinä ja hän sielussaan huusi armoa, laupeutta, apua...

Hän ei uskaltanut virkkaa mitään... ettei lintu vain lehahtaisi pois vuoteen viereltä pakoon ja veisi toivontähteitä mennessään. Hän tajuaa nyt kaikki tarkkaan ja unesta heräävä rakkaus alkaa polttaa kuin kuume. Se tuo mieleen pojankin, ainoan, Iiskan.

Elämän toivon.

Sairas ulisee ja vaikertaa.

... Ei *ikäni anteeksi!* jatkuu vaimon ajatus. Hänelle menee mieleen ystäväin säälivä osanotto silloin, kun häpeä paljastui. Ajattelee taas puoliääneen vanhan ajatuksensa:

— Mitä sääli hyödyttää säälistävää!

... Kiusaa se vain ja piinaa, tekee tuskan polttavammaksi, häpeän monenkertaisemmaksi, pakottaa vihaamaan säälistelijöitäkin...

— Mitä he tietävät sieluntuskasta aviovaimon, joka rakastaa ja löytää miehensä lutkan sylistä!

Eliisa lähtee, astuu pois tuhkan harmaana kasvoilta. Tuskin hän on sulkenut oven, kun sairaas ponnahtaa istuvilleen.

Uusi raivokohtaus alkaa. Se kestää nyt pitkään, pitkään.

Vaari ei ole vielä ehtinyt kotiin apteekista. Emäntä alkaa epäillä konjakin parannusvoimaa. Joose saa panna puihin juoksijan ja noutaa lääkärin.

Hän saapuu melkein samassa kuin ukkokin. Erinäisiä keinoja käyttäen saa lääkäri sairaan rauhoittumaan.

VII.

On tullut kevät.

Ensimmäiset huhtikuiset suvituulet puhaltavat etelästä. Lumi sulaa. Tiet käyvät likaisiksi. Kujissa putkahtelee syvään. Muutamilla vainioilla alkaa näkyä maaläikkiä. Koski jo korottaa äänensä. Taivas on alkanut muuttaa väriään.

Ihmistä katoaa talvinen kankeus. Sydämissä tapahtuu sulaminen. Koko olemuksesta loistaa: kevät tulee!

Malakias Kirsi ajaa lantavettä sulavalle hangelle. Haju leyhähtelee kauas. Hänen silmästään pilkistää elämäntuntu: se hymyää. Ja suu hymyää myös! Riuska ori on päässyt jalottelemaan lantavesilaatikon vetäjänä. Perässä, muutaman sylen matkassa ajaa Joose vanhaamustaa samanlaisine kuormineen. Ajaa ja viheltää. Polkkaa.

Itse Malakiaksenkin huulet suippenevat vihellykseen. Poikana se konsti häneltä kävi. Sittemmin oli jäänyt. Hän muistelee...

Pöhötys kasvoilta ei ole vielä kokonaan poissa. Silmien ympärillä asustaa musta rengas ja poskipäiden ylipäässä paksut pussit. Malakias muistaa ne.

Hän ei nyt ryyppää, — "tällä kertaa" sanoo hän, jos joku kysyy. Se ei siis merkitse lopullista raitistumista. Hän selittää viimeisen viinatautinsa johtuneen siitä, että luuli pontikassa, jota oli ostanut satunnaiselta trokarilta, olleen "jotain myrkyä". Nyt tahtoo Malakias näyttää, ettei hän ole mikään viinanorja — vielä. Tämä ajatus on häntä ihmeellisesti kannustanut.

Emäntä kaiho, karttaa, vetäytyy syrjään, kun Malakias hymyten, hyväksitehden, katuvana lähestyy. Ei anna anteeksi. Malakiaksen omassatunnossa polttaa. Antaahan Jumalakin anteeksi! hän ajattelee...

Mutta kevät! Etelätuuli tuo lohtua. Se hivelee talven haavaa.

Elämä kääntää esiin uutta sivuaan. Kas! Malakias kiintyy siihen: pelto!

Siitä nyt puhuvat kaikki, pellostä, maasta, maahengestä. Hevosista on miesten kesken puhuttu ennen. Se on alkanut hieman hellittää. Nykyään vain maasta, pellostä, nevestä, lannasta, siemenestä, viljelysvuoroista, koneista ja siitä kuka paraiten osaa hoitaa peltoa, panna suon kasvamaan.

Sepä on omituista. Miksi hevoset nyt ovat syrjään jääneet? Hevoset... Ihana hevonen tämäkin ori, Poju! Mutta merkillistä, että häntäkin, Malakiasta ikäänkuin tympäsee ajatella ainaisia hevosajoja. Siinä lie jotain lapsellista, jotain huijarimaista, jotain... mitä hänessä. Ennen oli toisin. Miestä, joka raskaalla työhevosella kulki juoksuaajoissa, pilkattiin. Nyt äkkää Malakias sellaiset miehet maamiesten etunenässä. Sellaisista puhutaan, niille annetaan arvoa, ne rikastuvat. Hinnat ovat maantuotteilla suuret, hirveän suuret. Malakiaksella on ollut vain vähäsen luovuttaa. Salakaupassa olisi saanut enempi, mutta ei ole viitsinyt... paitsi minkä on antanut kylän yleisille viinankeittäjille. Niille täytyy antaa yhteisen sopimuksen mukaan. Ne maksavat puolentoistakertaisen hinnan. Kyllä kannattaakin! Ottavat melkein liikaa hintaa... Onhan siinä vaaraa. Sakot on luvattu yksissä maksaa.

Astellessaan oriin jälessä johtuu ajattelemaan, että nyt hän ei ole viinankuluttaja tällä kertaa. Kyselee itseltään: mistähän kummasta se johtuu, että viina häneen tekee sellaisen vaikutuksen? Niitä näkyjä oli jo ennen yrittänyt näytellä, mutta ohi olivat menneet. Moni ryyppää yhtä paljon kuin hänkin, mutta eipäs vain näe viinapiruja. Mikä senkin tehnee? Liekö perintövika? Pastori oli sanonut, että jos suvussa on ollut juoppoutta useammissa polvissa, se voi vaikuttaa. Ja sitä on ollut. Isä on juonut ja hänen isänsä. Isäkin on joskus näyttänyt oireita, mutta ei vaarallisia.

Malakias oli sitä mukaa kuin tuli terveemmäksi ajatellut juomahimon perinnöllisyyttä. Se palasi yhtämyötään ja yhä mielenkiintoisempana. Ja mikäli hän painui siihen uskoon, että himo voi olla isänperintöä, sikäli hänessä alkoi kasvaa isä-Siimonia kohtaan kaunaa.

Kun synnin juuret alkoivat juontaa isään, alkoi poika, sitä itse huomaamattaan, vapautua edesvastuusta, samalla kun tuomitsemisen henki isää kohtaan kasvoi. Isän syyhän se sitten olikin, ettei hän saattanut pysyä kohtuudessa, nauttia huvikseen, olla niinkuin muut oikealla tavalla päissään. Isä on ryyppännyt elinaikansa, — poika saa sairastaa pohmelot! Varsinkin nyt, jolloin hän ei uskaltanut ryyppätä, kun hän näki isänsä, tavallinen punerrus poskipäissä, nenänsivun vavahtelevan ja silmät sirrillään, oli poika tuntenut niin syvää katkeramielisyyttä, ettei enää voinut olla ynseätä mieltään näyttämättä.

Ukko oli herkkätunteinen, suri poikansa surkeutta, ei vastannut tämän pahoihin tuuliin, koska piti ne

kokonaan Malakiaksen harmistuneen mielen harhakuvina. Omallatunnolla ei vanhus tuntenut pienintäkään häivää. Muisti vain omaa, rehellistä vaellustaan, mielessä vilahti muutamia verensekauksesta aikoinaan sattuneita ikäviä näkyjä. Mutta Hän vavahti. Oli tullut vahinkoja taloudessa ja hevoskaupoissa. Velkaa... No ei se mitään! Onpa hyvä aika. Kaikki maksaa. Puupötkkelökin maksaa ja aidanseiväs. Metsää pitää myydä ja maksaa velka. Kaikki! Sitten panemaan rahaa kokoon. Monet ovat jo panneet. Miksi ei hänkin... Iiskalle pitää jäädä.

Häntä värisytti, kun mieleen yhtäkkiä vilahti miten lähellä kuolemaa oli ollut ja miten kamalata kaikki. Mutta nyt hän elää ja hänellä on poika... on poika!... Iiska, pulska, vankka poika. Siitä hän kasvattaa miehen! Ei salli pojan päästä ollenkaan viinanmakuun. Tulkoon siitä raitis. Kouluuttaa herran. Tottahan sitte pysyy, kun sivistyy, etteivät ne talonpoikaiset veret ja verenviat vedä viinaan.

Vaikka osaavathan ne nekin, herrat, juopotella. Monesti oli hänkin ollut samoissa seuroissa. Kilpa-ajopäivällisilläkin. Ja sitte niillä on aina ne naiset... Naiset...

Mielikuvitus varastautui markkina-naisseuroihin. Malakias yritti riistäytyä pois, vaikkapa tähän virtsanajoon, mutta itsepintaisesti yritti pysyä siellä markkinoilla. Muuankin. Sillä oli kumman kierot silmät... se näki aina, nauroi virnisteli ja iski silmää, vaikka ei katsonutkaan.

Sai ryöstäytyneeksi väkisin pois sieltä ja pääsi takaisin poikaan, Iiskaan, silmäterään, pikkuiseen poikaan, hänen poikaansa, joka perii mitä hänellä on.

Tuntui taas kerran mukavalle ja lupaavalle elämä. Miehen rinnassa jatkoi kevät nousuaan.

— Kun ottais pienen ryydyn.

Sepä oli somaa! Ilmeisesti joku kuiskasi sen korvaan. Ainakin hän kuuli sen.

— Ei se vahingoita, yksi ryyppy.

Mikä kuiskii...? Malakias hymyää. Onpa minulla poika. Kun Eliisa vain antaisi anteeksi. Minä rakastan. Millä saan hänet uskomaan sen? Jumalani...

Mutta hänen täytyy, eihän ihminen voi iäti vihata? Eikä kukaan ole itsekään synnitön...

— Ottaa vain ryydyn silloin, toisen tällöin, sitä veri kaipaa, kun on tottunut.

— Mutta kun ei saata... "silloin tällöin!" äännähti Malakias kuuluvasti, väitellen kuiskuttajan kanssa.

— Kyllä siihen pian harjaantuu.

— Eipä! *Minä* kohta *juon*.

— Nauretaan sellaiselle miehelle, joka ennen on tohtinut ryydyn kallistaa ja nyt siihen paikkaan lakkaa kuin veteen.

— Ei uskalla...

... Poika on nyt kasvamassa, maata rupeat asumaan, velkasi maksat, rikastut. Emäntäkin leppy. Mikäs siinä: pakko on leppyä mieheensä.

Juttelu oli kuuluvinaan korvassa. Malakias tiesi, että omat ajatukset siinä vain peliä pitivät. Mutta häntä miellytti kuulla. Se kaikki nostatti mieltä. Elämä sai sen kautta väriä ja viehätystä.

Kaiken sen yläpuolella leijui pikkuinen poika, joka nytkin taapersi pihassa puuhevoisineen, tai lammasnavetassa nuorten karitsain kera luikki aidantakana piilosilla ja pani pä-ä-ää.

Virtsa vuosi avatusta aukostaan koskena. Ori asteli hieman arkana pehmeässä lumessa. Malakias tunsu tekevänsä *työtä*. Oikeata hyödyllistä työtä. Maamiehen työtä. Hän tapasi itsensä ajattelemasta kevätkylvöä. Ja samalla menivät ohi paritkin maaliskuiset kilpa-ajot, joihin oli aikonut, mutta kuitenkin jäänyt pois. Nyt tuntui tuo poisjääminen *suurelta* voitolta. Miehen arvo omissa silmissä nousi. Lisäsi siihen kaikellaista: ei ollut maistanutkaan, Iiska oli ruvennut pyrkimään isänsä mukaan, ja nyt ajettiin oriillakin pellonhöystä — hän itse.

Levoton mieli hetkeksi asettui. Joose vihelsi marssia. Malakias yhtyi, aluksi hymisten. Työnsi hieman kiinni virtsalaatikon suihkuaukkoa. Väkevä lannanhaju yritti iletämään. Mutta se oli sivuasiala, kun sydän samalla täyteläisenä tunsu, että mies *tekee työtä*.

Kiuru ilmestyi ihan pään päälle. Malakiaksen täytyi laata hymisemästä ja kurkistella kiurua.

— Kylläpä se!

Syvä elämäntuntu täyttää miehen rinnan. Ajatukset liikkuvat kuin pilvet myrskyävällä taivaalla.

Hänen oli vaikea tavottaa rauhaa. Kun sellainen tunne kosketti näinä keväisinä työpäivinä, näytti hetkiseksi avautuvan taivaanreuna. Joku tuntui tuten puhuttelevan ja kehoittavan ystävällisesti työhön.

Sellaisina hetkinä koko hänen olemuksensa huusi: elämää!... elämää!

VIII.

Eliisa seiso i maitokamarissa ja sihvilo i. Avatusta ikkunasta tulvehti sisään raikas keväinen ilma. Hämärsi, mutta hän ei ollut vääntänyt sähköä. Karjakartanolla paloi sähkölamppu. Sieltä kuului palvelustytön laulu kimakan helähtelevänä:

"Osta sä kulta se kukkumakello, kukkumakello, kukkumakello, Osta sä kulta se kukkumakello sun sänkyspähän naulahan." — — — — —

Toinen tyttö kertasi mukana aina jonkun säkeen. Ja vihdo i yhtyi Joosekin. Hän luikkasi tallista, jonka ovi oli auki. Yritti saada bassonsa syväksi ja heliseväksi:

"— — sun sän-kys-pää-hän-nau-la-han!"

Ukko kuuluu tömistävän jalkojaan eteisen lattiaan ja käyvän tupaan.

Eliisa toimittelee ajatuksiinsa vaipuneena lopputehtäviään. Ikkunasta löyhähtelevä raikas tuuli hivelee hänen täyteläistä kaulaansa ja paljaita käsivarsiaan. Hän kuulee laulun, mutta jäykkä katse ei myhähdä. Äsken jo huomasi seuraavansa tyttöjen laulunliritystä, mieli lauhtui kuin keväisen tuulen puhallus. Viime aikoina oli hän tottunut niin lakkaamattomiin, hetkeksikään poistumattomiin raskaisiin ajatuksiin, että kun ne nyt, aivan viime viikkoina, olivat toisinaan yrittäneet kirkastua, oli joskus tapahtunut että hän heti sellaisen sattuman jälkeen syöksähti aivan äärimmäiseen epätoivoon. Ja siksi hän oli jo ruvennut pelkäämään jokaista tällaista valonvälähdystä, koska kintereillä seurasi melkein aina sielunkipu, elämänpimento, epätoivo.

Hän kuulteli laulua. Ei ajatellut juuri mitään. Viime aikoina olikin tuntunut turvallisimmalta kieltäytyä ajattelemasta, solua, hipua tai huomaamatta kulkea asiasta toiseen, päivästä toiseen ilman mielenkiintoa. Elämässä ei ole mitään, jonka vuoksi maksaisi vaivan riemuita, innostua, nauraa. Voi olla muille, mutta ei hänelle... Hänelle oli lapsuus ikävä. Äiti ja isäpuoli riitelivät alinomaa. Isäpuoli piti hänestä, suosi ja hellikin tavallaan. Mutta äiti vihasi isäpuolta. Sanottiin että sekin oli ollut uskonon. Liekö? Mahdollista. Hän ei ymmärtänyt miksi äiti kylmeni hänelle, lapselleen. Nyt oli hän, itse koettuaan aviomiehen uskottomuutta, alkanut ymmärtää äitiä.

Ihminen epäilee, vihaa silloin *kaikkia!*

Malakias oli nyt ollut juomatta. Hän oli parantunut. Yrittelee lähennellä. Mutta *hän* ei salli! Se ei tule sen paremmaksi. Hänelle oli joku ystävä sanonut: Jumala vaatii nöyryytystä. Hän kysyi: miksi? Mitä paha minä olen tehnyt? Mieheni on pettänyt minut. Rakkaus on minussa kuollut. Häneltä kysyttiin: vihaatko sinä? En tiedä, hän vastasi. Nytkin hän sitä ajatteli. Elämä on harmaata ja kylmää. Täällä vain petetään ja vihataan. Nyt Malakias taas luulee rakastavansa ja ruikuttaa...

Hän hymähti katkerasti.

— Ruikuttaa rakkautta!

... Mitä se sitten on?... Olla tänään minun kaulassani, huomenna katulutkain... Hyi sentään! — Huononakin ollessani minä en tahdo kilpailla sellaisten kanssa. Saavat pitää omansa, hän ja ne...

— Ja minä pidän omani: poikani ja kunniani.

Hän tuns i, miten itsetunto lisäsi elinvoimaa ja uhmaa. Tuli melkein hyvä olla. Alennustila ei tuntunut niin alentavalle, eikä elämä niin harmaalle. Mielessä vilahti: missähän se Iiska? Äidillinen levottomuus täytti samalla mielen. Harmaa, kylmä tunnelma sai lämmintä väriä. Hän unohti siinä hetkessä koko äskeiset mietelmänsä. Nehän tulivat ja menivät nykyään itsestään, omia aikojaan.

Tiloitettuaan maidon, otti hän käteensä erään astian ja lähti tupaan. Astuessaan sisään ovesta huomasi samassa silmänräpäyksessä Malakiaksen, joka nikarteli höyläpenkin vieressä haravia korjaten,

Iiskan sahaamassa pienellä sahallaan ja ukon takinhelman ja pieksusaappaan vilahtavan kamarinovessa ja heti oven painuvan kiinni omituisella kiireellä, nakshtaen tutulla tavallaan, jossa oli hieman erikoinen ääni silloin, kun ukko aikoi mennä kaapille. Sen Eliisa nytkin huomasi ja hymähti.

Ukko oli hänelle sentään niin herttaisen hyvännahkainen, melkein hieman parempi ja avuliaampi vielä kun oli hiukan maistahtanut. Mutta Eliisan silmä keksi heti Malakiaksen viheltävän. Sähkö valaisi huonosti, lampussa oli kuin joitakuuta tulisia onkilieroja vain.

— Mikä sen sähkön taas? Malakias katsoi lamppuun ja samalla Eliisaan. Sattuivat silmät yhteen, viivähtivät kahden puolen. Eliisa naurahti:

— Eihän se Iiska vain sormiansa sahaa?

Läheni.

Iiska sahata-nilkutti.

— Ei Iiska, aika mies, kehui isä.

Iiska sahasi suurta halkoa.

— Näytä, ettet sinä, sekaantui äiti pojan sahuuseen.

Mutta poika huusi:

— Ei!... anna minä tahaan!

Ja sahasi.

Molemmat vanhemmat seisoivat ja katsoivat poikaa. Katseet taas yhtyvät. Malakiaksen silmä rakastaa ja odottaa. Tuntuu kuin koko hänen hermostonsa odotuksesta vapisisi: nytkö se on lopussa tämä korpivaellus? Onko nyt kevät tullut?

— Rakas Eliisa! hän kuiskaa.

Mutta silloin Eliisa ikäänkuin pyyhkii häntä ohimennen silmäyksellä, joka on kylmä, harmaa, kuollut, ja lähtee askareilleen.

Silloin jää Malakias paikalleen kuin patsas. Katse seuraa elottomana ovea kohti astelevaa naista. Eliisan astunta on keveän joustava, ruumis notkahtelee sulavasti, huivi on valahtanut niskaan ja valtaava hiuskuontalo ikäänkuin riemuiten pelmahtanut vapauteensa. Malakiaksen sydämessä syöksähtää. Silloin ennen — näky oli monikertaan uusiutunut — kun Eliisa noin poistui luota, hän *aina* katsahti taakseen ja löysi Malakiaksen katseen lumottuna... Silloin Eliisan silmissä eli kutsuva, hyväilevä, kiemaileva rakkaus. Se kutsui, aivan kuin lapsena leskijuoksuun, ja Malakiasta ei voinut pidättää mikään. Hän juoksi ja, jos vain ihmisten silmä välttyi, sulki viehättävän vaimon syliinsä.

Hieman kalseata oli Eliisan halailu silloinkin. Hänen luonteestaan puuttui se kuumentava tuli, jota Malakias omassaan tunsii olevan niin valtaisia annoksia. Tuli, joka kuumentaa rakkauden ahjoa. Eliisa osasi sitä kiihottaa ja iloita sen kuohusta Malakiaksessa. Mutta itse pysyi aina pidättyvänä, hieman viileänä. Hän oli niitä, jotka mieluummin ottavat kuin antavat.

Malakias oli elänyt koko keväimen uuden elämän aavistelevissa merkeissä. Hän ei ollut pannut huuliinsa pisaraakaan viinaa. Hän tunsii miten elinvoima hiljoilleen palasi ruumiiseen, miten ajatuskyky kirkastui, miten mielenkiinto tarttui yhä uusiin asioihin. Malakias oli kuin puu, joka oli pitkän aikaa ollut revittynä juurineen maasta, epämääräisessä muuttotilassa, jonka juuri toisensa jälkeen kuivuu, kuoleutuu, oksa toisensa jälkeen lakkaa viheriöitsemästä ja väsyä. Kun puu sitten pääsee takaisin juurilleen, tuntevat ensin elinvoimaisemmat elämäntutsumuksen. Mehevässä mullassa on elämä. Se nousee juuria myöten runkoon, latvaan, oksiin. Yhä useammassa juuressa elämä vertyy, yhä useampi oksa ja lehvä alkaa viheriöidä. Puu voimistuu, alkaa elää.

Näin oli käynyt Malakiaksen. Hän itse tunsii sen omassa ruumiissaan. Vapiseminen väheni päivä päivältä. Voima palasi. Käden omituinen, paisunut pulleus vaihtui hiljalleen työkädeksi. Pöhötys posken yläpäästä laski. Silmä alkoi saada eloisuutensa.

Hän odotti että Eliisa unohtaa sitten, kun Malakias paranee, saa takaisin miehen ulkomuodon ja huomaa ettei hän enää juo. Hänen heräävä elinvoimansa etsi uusia tehtäviä ja eräisiin se imeytyi suurella voimalla.

Varsinkin talouteen. Kevättä varten oli hän varustautunut nyt kuin mies. Hän tahtoi kylvää, rakentaa, järjestää. Mitä enempi hän ajatteli ja puuhasi käytännöllisten asiain kimpussa, sitä vähemmän hän kärsi

aviosuhteen rikkoutumisesta. Mutta se tuli ja hyökkäsi päälle aina kun silmä vältyi. Silloin näytti siltä kuin kaikki, *kaikki* olisi turhaa niin kauan kun tämä yksi asia on järjestämättä.

Hän luuli tuntevansa vaimonsa perinpohjin. Eliisa oli hieman viileä. Mutta sitä ei Malakias ollut koskaan ottanut lukuun. Onhan Eliisa kuitenkin *hänen*. Ja siihen hän tyytyi. Kun hän sai rakastaa ja Eliisa hymyili — se riitti. Mutta nyt. Hänen täytyi aina ajatella, kun Eliisan kanssa silmä sattui yhteen: nyt hän ajattelee minun lankeemustani. Eihän hän voi sitä olla ajattelematta? Ei hän voi! Ihminen on ihminen. Hän luulee, että minä muistan *niitä*. Hänen rinnallaan. Sellaisia!...

... Armahda Jumala, miten minä kuitenkin saatoin! Mutta ikinä ei sellaista olisi selvällä... ei koskaan. Selvällä minä en koskaan... Mutta miksi vie viina sellaisiin?... Häpeästä sitte täytyy juoda lisää ja sitte tulee liikaa.

Miten kaikki onkaan muuttunut siitä, kun Eliisa tuli meille. Ajattelin että hänellä piti olla hyvin, että hänen ei ikinä pidä saada syytä moittia minua, minä kun teen kaikki mitä hän... Nyt?...

Hänen kätensä vapisi niin, että sai osoitella ennenkuin sai haravanpiikin lapaan.

Mutta nyt alkoi liska itkeä. Saha oli purassut sormeen. Eliisa lensi ulkoa. Malakias tempasi syliinsä. Verta tuli, mutta haava ei ollut suuri. Ukkokin kamaristaan hätään asteli.

Koko hätä muuttui lapsen lohdutteluksi. Isä piti sylissänsä. Äiti sitoi. Vaari jutteli:

— Kyllä se paranee.

— Paha taha, sanoi liska mielistyen sormisiteeseen.

— Paha saha, kertasi äiti.

— Minä panen pahan sahan pois, sanoi ukko.

— Iikka tahaa vielä!

Ja poika vääntäysi isän sylistä.

— Sahaa uudesta! kehoitti isä.

— Ei enää, torui äiti.

— Anna sen...

— Sahaa kaikki sormensa.

Siinä keksi Malakias jo leppeämmän vivahduksen.

Hänen sielussaan alkoi laulaa pieni lintu.

Äiti meni.

— Älä vain anna sille enää sahaa, varoitti menessään.

Uudelleen, totesi Malakias. Hän sieppasi pojan syliinsä.

— Me lähdemme katsomaan "Pojua".

— Pojua, Pojua! hoki poika käärien kätensä isän kaulaan.

IX.

— Me olemme kaikin syntisiä, sanoi pastori Rapinen ja tutki katseillaan Eliisaa, joka kahvitarjottimesta kiinni pitäen istui pöydän vieressä.

— Epäilemättä. Ja minä olen yksi suurimmista, mutta...

— Mutta?

— Mutta minä en voi uskoa, että Jumala olisi lähettänyt minulle rangaistuksen tässä muodossa.

— Miksi ette? Mistä te tiedätte, mitä muotoja Jumala milloinkin haluaa käyttää?

— En tiedäkään. Mutta miksi Jumala antoi minulle miehen, joka juo itsensä juoppohulluksi?

Eliina oli suuttunut. Sieramet kohoilivat ja poskilihakset värisivät.

Hän jatkoi:

— Minä olin lapsi, ja Jumalan piti tietää että olin viaton! Miksi Jumala laittoi minulle juopon miehen, joka sen lisäksi...?

Hän heitti ylpeästi päätään kuin taisteluun hyökkäävä naarasleijona. Tumma puna oli noussut poskille. Hän ei lopettanut. Asiahan oli julkinen. Hän tiesi, että Malakias oli laittanut tämän keskustelun pastorin kanssa.

Pastori Rapinen ei ollut odottanut näin tuimaa otetta. Hän oli tottunut juttelemaan vain naisten kanssa, jotka alistuvat. Tämä oli toista lajia. Hän mietti hetkisen ennenkuin jatkoi, alentuneella, muuttuneella äänellä:

— Kyllä minä ymmärrän teitä, mutta...

— Mitä Jumala tarkoittaa sillä, että hän antaa minun kärsiä rikoksesta jota en ole tehnyt? Sitä minä en ymmärrä.

— Syntiä ovat kaikki tehneet.

— Niin! Mutta miksi ei minua rangaista niistä joita ehkä olen tehnyt?

Miksi minulta viedään *elämä*?

— Eihän Jumalalla ole määrättyjä rangaistusmuotoja. Mutta: te olette luultavasti hyvin syvästi rakastanut?

— Miestänikö?

— Niin: hyvin, *hyvin* syvästi?

Eliisan huuli vavahti. Hieman avuttomana katsoi hän pappiin. Suu yritti hymytä, mutta ei onnistunut.

— Onko miehenne saanut *tuntea*, että te rakastatte häntä?

Veri oli tipahtaa poskista, kun hän virkkoi:

— Minä en ole koskaan ollut kenenkään muiden kanssa missään suhteissa.

Sitte hän näytti mieltävän. Ja aivan kuin totuus olisi pakottanut hänet vielä lisäämään:

— Minä en tiedä... minulla taitaa olla sellainen luonne...

Enempää ei hän voinut sanoa.

— Minä ymmärrän, tyytyi pastori. Mutta entäpä jos tämä olisi vaikuttanut vierottavasti mieheenne?

Vaimon huulet taas vavahtelivat.

— Onko hän niin sanonut?

— Ei.

Eliisa tuntui hieman vapautuvan kiusallisesta vaikutuksesta. Ajatuksissaan hän sanoi:

— Minä luulen rakastaneeni niin paljon kuin minä olen voinut.

— Niin, sanoi pastori, enempäähän ei ole oikeus kellään vaatia.

Hän rykäsi ja jatkoi:

— Mutta jokaisella ihmisellä on lupa vaatia onnellista elämää.

Vaimo nosti kysyvää katsettaan.

— Sen saamiseksi täytyy *uhrata* usein se, mikä ihmisen mielestä näyttää olevan juuri hänen

onnellisuutensa elinehto.

Eliisan katse kysyy.

Pappi jatkaa:

— Ymmärtääksenne minua, täytyy hieman selittää. Teidän miehenne olisi kaivannut myöskin hellää sääliä, osanottoa ja anteeksiantamusta lankeemuksessaan, voidakseen *tulla* sellaiseksi mieheksi jota te ajattelitte ja rakastitte.

Pastori katsoi läpituunkevin silmin.

Eliisa ei katsettaan väistänyt, mutta silmässä ilmeni suurta levottomuutta. Pappi jatkoi:

— Teidän miehellenne on *perinnöllinen* alkoholismi. Hänen juoppohulluutensa on isien perintö. Häntä tuskin saattaa pitää itse syyllisenä, ainakaan muuta kuin osittain. Syy on isissä, yhteiskunnassa, joka toimittaa ihmisten saatavaksi tätä kamalaa ainetta, niissä, joiden esimerkki houkuttelee heikkoja juomaan, niissä juopoissa, joiden seurassa tauti on kehittynyt. Mutta langennut saa kuitenkin koko yhteiskunnan edessä kantaa kaiken edesvastuun. Eikö sellainen ihminen ole myöskin sääliittävä, aivan kuin ihminen joka tietämättään saa spitaalitartunnan? Eikö myös hänellä ole aihetta syyttää Jumalaa: miksis minun tämän kaltaiseksi teit?

Nyt vaimo vapisi. Hän kurotti kätensä pappia kohti kuin apua anoen ja kuiskasi:

— *Me-meneekö* se tauti... *aina...* perintönä?

Harmaat silmät lävistivät pappia. Mutta kun pastori viipyi, kiljahti Eliisa:

— Oi! Älkää sanoko. *Se ei mene!* Ei saa!

Hän hyökkäsi nyrkit pystössä kohti kalpeana seisovaa pappia, ikäänkuin estääkseen tätä sanomasta kauheinta. Mutta samalla hän lysähti tuoliin. Vääntelehti ja voihki niin hirveän tuskan vallassa että papinkin kyyneleet alkoivat vuotaa.

— Poikani... poikani!... Hyvä Jumala armahda!... Älä enää meitä rankaise niin hirveällä tavalla.

Rukous tippui huulilta kuin kyynelin.

Yhtäkkiä hypähti hän jaloilleen, polki raivoten lattiata ja kohotti ristitetyt kätensä taivasta kohti huutaen:

— Herra Jumala... ota minun kunniani ja onneni, mutta säästä lapseni tältä hirmuiselta perinnöltä!

Pappi lähenei kalpeana, joko auttaakseen tukeamalla vapisevaa vaimoa, tahi langetakseen polvilleen rukoukseen. Mutta Eliisa riensi kiivaasti omaan huoneeseensa ja heittäysi vuoteeseensa valittaen kipeästi.

X.

Sillä aikaa kun edellä kerrottu tapahtui, oli Malakias liikkunut kartanolla. Iiska ajeli naapurin vuotta vanhemman tytön kanssa, tytön ollessa hevosena ja Iiska ajajana. Malakias ei tehnyt oikeastaan mitään. Hän kävi huoneissa, tarkasteli rattaita, työkaluja, kohenteli, kolisteli, mutta katsoi joka välissä asuinrakennuksen rappusille, tahi kuulteli. Kun kuuli kiivaan, lyövä ovensäynnin, säikähti. Sen yhteydessä oli jotain ääntä kuulevinaan. Kun kiireesti, melkein puolijuoksua riensi tupaan päin, löi hänen sydämensä kummasti. Miksi ovi kävi niin kovasti? Mitä tapahtui? Oliko sittenkin tullut tehtyä tyhmästi pyytäessään papin puhumaan Eliisan kanssa? Mutta kun hän ei itse osannut. Hän kyllä ajatteli ja ymmärsi, mutta paremmin tunsikin kykeni pukemaan sanoiksi sen, miten heidän asiansa oli.

Tuska oli pannut hänet kerran avaamaan sydämensä pastori Rapiselle. Ja tämä oli ymmärtänyt niin hyvin, että sitä oli kumma kuulla. Kun pastori puhui hänen lankeemuksestaan, oli se erilaista kuin muiden puhe. Kerran oli siitä hänelle puhunut rovasti ja tuominnut niin että hän ensin pelästyi ja alkoi vapista — hän oli silloinkin "pikkusen maistanut", muisti hän. Mutta sitten oli hänen luontonsa nousut, kuohahtanut. Hänhän oli syyllinen, syntinen, langennut! Eikä hän koskaan ollut muuta ajatellutkaan,

paitsi silloin kun toverijoukossa hulluteltiin, oltiin yhdenlaisia, hurjasteltiin eikä kaduttu mitään. Mutta hän oli pyytänyt anteeksi, ainakin koettanut. Eliisa ei antanut. Ja rovasti tuomitsee! Mitä varten sitte armo on? Eikö se olekaan katuvalla syntiselle? Jollei ole armoa, mitä sitä sitte maksaa vaivaa nöyryyäkään ja anteeksi pyytää? Elämähän on mennyt. Sovittamaton rikos on tehty. Vaimo, pappi, kaikki vain tuomitsevat ja Jumala rankaisee heidän tuomionsa mukaan...

Hän muisti elävästi miten hän suuttui rovastille. Rovasti oli mennyt noloksi ja ruvennut syyttämään että hän oli nytkin juovuksissa. Meni pois asiasta. Niin hän olikin, mutta ei kiusallakaan tunnustanut. Väitti olevansa vesiraitis. Silloin olisi saattanut potkaista pappia, se oli niin olevinaan — syntinen itsekkin, viinanjuoja hänkin, ahnekin, eikä edes mikään uskovainen. Mitä sellainen!

Mutta tämä Rapinen oli aivan toisellinen. Malakias oli tuntenut, että hän tuli lähelle, että hän veti puoleensa, että hänestä huokui rakkautta — omituista, puoleensa vetävää rakkautta, jollaista hän ei ollut ikänä saanut toisesta ihmisestä kokea. Samalla kun hänessä syllisyudentunto kävi yhä syvemmäksi, huomasi, kuinka pastori Rapisen sanat, persoona, olemus ikäänkuin nosti häntä ylös suosta, herättäen aivan uutta elämäntoivoa. Jumala esiintyi hänelle pastorin esittämänä aivan uudessa valossa.

Ennen oli hänellä ollut Jumalasta hieman epämääräinen mielikuva, riippuen tilanteista, joissa sitä ajatteli. Silloin kun ei ollut mitään hätää, näytti Jumala olevan hyvin kaukana, jolloin hän, Malakias, sai elää ja myllätä omaan tiliinsä, koska Jumalalla oli muutakin tekemistä kuin seurata hänen edesottamisiaan. Kun taas omatunto oli jostakin syystä kipeä, tuntui Jumalakin olevan jossain läsnä ja tutkivan asiaa. Malakias rukoili silloin ajatuksissaan anteeksi, jokseenkin samaan tapaan kuin ennen poikasena luki katekismusta. Vähitellen Jumala taas häipyi näkyvistä, Malakiakselta unohtui synty ja rukous, kunnes uudelleen sattumalta joku koltonen johdatti Jumalan rypistyneen otsan eteen kädet hätäntyneesti ristissä. Tottumus vei vähitellen siihenkin, että Jumalan kanssa pääsee asioissa jotenkin helpolla kulkemaan — pieni kumarrus, rukous ja unohdus, siinä kaikki.

Tähänastisten pappien ja puhujain taito ei ollut ulettunut taluttamaan häntä lähemmäksi Jumalaa ja tutustuttamaan heitä toisiinsa. Niin kauan kun hän oli vain tunnettu juomari, sai hän olla rauhassa, käydä ripillä, olla seuroissa, nauttia kunnioitusta ja arvonantoa.

Vasta sitte kun jollain tavoin loukkasi rovastia eräässä tämän maksujen kantoa koskevassa tapauksessa, rupesi rovasti häntä henkilökohtaisesti neuvomaan jumalisuuden asiassakin. Hän teki sen sillä tavalla, että pikkujuovuksissa oleva ylpeäkö, langennut mies näki opastajassa vain veronkantajan, joka yritti peittäytyä Jumalan seläntäakse ja puhuttaa Jumalalla omia asioitaan. Silloin pappi uppiniskaista, töykeätä syntistä musertaakseen ja nöyryyttääkseen alkaa tätä sattumalta syyttää aviorikoksestaikin, aivan kuin naapurusakat tekevät jouduttuaan riitelemään ja nöyryyttämään toisiaan. Syntinen suuttuu, vetäytyy kuoreensa, ei tunne nöyryytystä eikä Jumalan läsnäoloa. Hänen sisässään kuohuu uhma, juopon ylimielinen ja ihmisen itseäänpuolustava uhma. Jumalaa ei ole kuuluvillakaan, hän ei ainakaan mitään sellaista tunne, eikä muista... Kaksi ihmistä vain riitelee ja haukkuu. Toinen Jumalan, siveyden ja virkansa puolesta, sen ohella pitäen kukkaroaan aina mielessään. Toinen mieskunniansa, kiukkuisen vihansa, elosteluvapautensa ja hämäräperäisen, mutta miellyttävän Jumalan armon puolesta, johon syntinen saa tarpeentullen kääriytyä.

Koko "Jumalan mielenmukainen" katumus jäikin siihen. Tapaus ei ollenkaan pysäyttänyt Malakiaksen ryyppäämistä, mutta teki hänet kuitenkin hieman araksi.

Hän ei ollut mikään taisteleva luonne, pikemmin päinvastoin. Että oli saattanutkin itse rovastille riidellä! katui hän pian. Vanhalle miehelle... Hyväähän se kuitenkin tarkoitti. Kauan aikaa oli mieli masea. Mutta rovasti oli laupias, hyvä mies. Malakias kerran myöhemmin tapasi kirkkomäellä, otti lakin päästään, tervehti nöyrästi. Pappi huomasi siinä katumuksen, astui luokse, paiskasi kättä, katsoi silmään, hymyili nuhtelevasti. Ja sillä oli entinen paimen- ja lammassuhde palautettu.

Mutta tämä armovuodensaarnaaja Rapinen, hän oli toisellinen. Tuli lähelle, ei tuominut, ei alussa edes puhunut Jumalasta. Puhui vain sairaudesta kuin ainakin jumalantaudista. Siirtyi siitä viinaan, valaisi sen vaikutusta ihmisruumiiseen. Malakiasta aluksi yritti tympästä, mutta pian mielenkiinto herkistyi. Hän ei ollut milloinkaan kuullut puhuttavan raittiudesta. Mitä enempi pappi puhuu, sitä lähemmäksi Malakiasta käy aihe. Hän jo kysyy. Pastori vastaa. Malakias on jo sairas, joka pastorin selitysten mukaan ajatuksissaan tutkii itseään. Äskeinen juoppohulluuden kohtaaminen alkaa esiintyä aivan uudessa valossa. Ja kun hän saa taas kuulla, että juoppous saattaa todella olla perinnöllistä, hän nyt heti ajattelee, että on sen perinyt isältään.

Silloin sieluun laskeutuu tumma varjo. Onko hän todellakin sen perinyt? Siitä lipuu ajatus eteenpäin, omaan poikaan. Löytää itsensä ajattelemasta: periytykö se todella iiskaankin? Tuskanhiki virtaa pitkin ruumista, vaikka huoneessa on viileätä. Ajatuksissa tapahtuu kummallinen mullistus: toisinaan mielikuvat hyökkäävät kuin rajussa, mielettömässä kilvassa, toisinaan pysähtyvät kuin tiedottomaan

lepotilaan.

Ensimmäinen, mitä Malakias tämän keskustelun jälkeen tunnustaa omakohtaisesti, vaikkakin keskustelu ei nimenomaan ole enää koskenut juuri häntä, on tämä:

— Minä en ole ollenkaan tiennyt näistä asioista mitään... on tullut ryypättyä.

— Minä olen kuullut, sanoo pastori ja katsoo ystävällisesti silmiin.

Malakias yrittää katsoa pastoria silmiin, mutta katse livistää, huuli vavahtaa, vetäytyy hammasten väliin. Ryähtää, korjautuu istumaan tuolilla, mutta ei tahdo löytää mukavaa... Löytää itsensä katsomasta uuninpellinnauhoja ja sitte pastoria, aivan kuin suurella luottamuksella odottaen jotain.

Kaikki oli jäänyt kirkkaasti mieleen. Pastori oli sanonut sitte jotain hyvin hiljaa, veljellisesti. Se koski aivan toista asiaa. Mutta ääni oli veljen. Se rauhoitti. Häätäntyneellä oli joku, johon luotti. Hän luotti pastoriin rajattomasti.

Hän alkoi avata sydäntään...

Jumala tuntui silloin olevan hyvin lähellä ja hymyilevän. Koko ajan ajatteli hän siinä poikaansa. Periikö hänkin juomataudin? Sitä ei hän kysy, eikä pastori sitä sano. Mutta Malakias tekee johtopäätöksiä jokaisesta sanasta, äänenvivahduksesta, katseesta. Ja kun Jumala tuntuu olevan lähellä, eikä ollenkaan tuomitse, kättä vain kurottaa, on Malakiaksella lopulta se vaikutelma, että Jumala on antanut anteeksi ja ottanut suojaansa hänen poikansa...

* * * * *

Pastori tuli ovesa vastaan. Hänen katseensa oli hätäinen ja syvästi murheellinen. Kädellään osoitti hän emännän huoneeseen.

Kun Malakias astui sisään, makasi Eliisa vuoteessa ja katsoi tulijaan, harmaissa silmissä syvästi murheellinen, kysyvä ilme. Malakias meni vuoteen viereen eikä silmänräpäyksenäkään vilauttanut katsettaan epämääräisyyden luhuille poluille. Eliisa näki sen.

Hän tarttui miehensä käteen ja alkoi hillittömästi itkeä. Malakias laskeusi vuoteen viereen polvilleen.

XI.

Malakias havaitsi elävänsä merkillistä kevätkautta. Melkein joka päivä tuntui joitakin hänen elämänsä uudestasynnyttäviä vaikutuksia. Ruumiissa ilmeni säännölliset voimistumisen merkit. Ajatusvoima vapautui konttaavasta ja hidastelevasta koteloelämästä, jossa oli ollut paljon aavistuksia, mutta vain harvoin kirkkaita, reippaita, toimintaan ajavia, elämäntekoihin yllyttäviä ajatuksia. Kaunis kevät oli aivan kuin luotu Malakiaksen elämäänheräämistä varten. Kummastuksella huomasi hän, miten auringon ja sateen yhdessä lumesta paljastama, sulattama, kosteuttaan huokuva maa tuntui nyt läheiseltä. Se veti puoleensa, herätti eloon innostavia mielialoja, synnytti viljelysajatuksia ja työhalua. Niinä päivinä, jolloin odotteli liian kosteuden haihtumista voidakseen aloittaa muokkauksen ja kylvön, kävi hän saroilla lakkaamatta. Hänen oli pelloille ikävä. Tuntui kuin olisi ollut hyvin kauan ja kaukana poissa ja palannut taas. Kotonahan Malakias oli ollut, käväissyt myöskin keväisin pelloilla. Mutta häntä oli jo useina vuosina rasittanut työn pelko ja pellon muokkauksen ikävyys. Oli ollut paljon tekemistä kantakirjaoriitten kanssa. Pellon muokkaus sai silloin jäädä reingeille, piioille ja päiväläisille. Mutta kun rengitkin vuosi vuodelta ikäänkuin kuluivat ja typistyivät, jäi käteen vain tynkiä. Sellaisten miesten pellonmuokkauksesta ei tahtonut tulla mitään, sen vuoksi oli isäntäkin ruvennut ikäänkuin häpeemään ja karkuilemaan peltoja. Joka kerta kun keväisin niitä kävi katsomassa, ne tuntuivat äänettömästi valittavan ja nuhtelevan... Jokaiselta erikseen oli kuuluvinaan kuin sairaan uikutusta. Kylvämään hänen täytyi ahtaastakin mennä, milloin ei saanut isävaaria sinne houkuteluksi. Mutta silloin tunsii olevansa kuin vieraassa työssä; pääasiaksi tuli, että joutui nopeasti pois. Kun myöhemmin kävi katsomassa orasta ja sittemmin laihoa, tuntui sydänalassa aina kaiverrusta, joka oli yhteydessä omantunnon soimauksen kanssa. Pellolle meni aina tietoisin vaatimuksin ja odotuksin että siellä pitäisi nyt olla hyvä laiho. Mutta joka vuosi vika uudistui: laiho heikkoni, pelto otti yhä runsaammin kaikenlaista rikkaruohoa. Isäntä-Malakias sai kävellä pientareitaan kuin varkain ja peläten, ettei laiho ala ääneen valittaa, ohdake ja pilliäinen loistavassa komeudessaan pilkata ja huutaa. Se oli kaikki syyllisyydentuntoa.

Niin tuli hän usein takanasilmin. Matkalla kotiin menivät jo orit mieleen. Joku saattoi kotona odottaa

tammansa kera. Ikävä mieli meni. Ori lauloi kuin kukko. Sen maine oli laajalta tunnettu. Siihen yhtyi lukemattomia muistoja ja tuttavuuksia. Mielikuvat karkasivat rasittumasta pois pelloilta astutuksiin, kilpa-ajoihin ja hevosnäyttelyihin.

Se oli aivan eri maailma. Kyllä sielläkin oli maamiehiäkin, oikeita tukevia pellonmuokkaajia. Mutta Malakias oli vain hevosmies. Ja sillä hän itseään lohdutti, kun ohdakkeen mahtava, komea punapäinen harjaskukka kohotti päänsä yli ohrantähkään ja tervehteli tutuksi tehden ja ollen olevinaan.

Mutta nyt. Malakias oli kuin pellon lumoissa. Työhalu pakotti päivä päivältä voimistuvissa jäntereissä. Mieliala asusti maanviljelysaskareissa, ja hevosharrastusta vastaan tunsikin suoranaista vastenmielisyyttä. Omituinen sattuma sekin, ettei hevostuttavia ollut pitkään aikaan käynyt talossa. Ne kaikkosivat silloin, kun Malakias sairastui. Eivät tulleet edes katsomaan, antoivat ystävän olla oman onnensa nojassa. Eivätkä sittenkään, kun hän parantui, kiirehtineet. Kun ei ollut kenen kanssa puhua hevosista, vieraantui. Isäkin oli niin vanhanaikainen, ettei hänenkään kanssaan huvittanut. Oli aikoinaan kyllä ollut ahkera hevosvaihtaja hänkin ja muisti puhua kaupoistaan. Mutta Malakias katsoi hevosvaihdon kuuluvan muinasiin asioihin ja nauroi sellaiselle. Joose oli niin yksinkertainen ja saamaton, että kiroili Pojua, kun se on muka niin rajua, ja siis pelkäsi. Ei niiden kanssa viitsinyt. Lähi naapuri oli raittiusmies, eikä Malakiaksella ollut hänen kanssaan yhteistä. Muut kyläläiset ilmeisesti eivät olleet oikein vielä selvillä, milloin Kirsiin sopii mennä.

Malakias siis sai elää yksin kotiväkineen, vieraantua hevosasioista ja kauniin keväimen kera lipua lähemmäksi maata, taloutta ja perhettä.

Sen jälkeen kun pastori Rapinen oli käynyt, oli tapahtunut aviopuolisoiden kesken ikäänkuin äänetöntä lähentymistä. Asiasta ei tosin puhuttu, mutta Malakias havaitsi, että Eliisassa oli tapahtunut muutos. Kun silloinen itku oli loppunut, oli hän lähtenyt askareilleen ja katsonut merkillisellä tavalla suoraan Malakiasta silmiin. Ja Malakias oli vastannut katsomalla, tietämättä tulisiko hymyillä vai osoittaa huolta.

Tottumus kiteytyi nyt tälle pohjalle. Päivä meni toisensa jälkeen. He alkoivat puhua ja neuvotella keskenään. Malakias, jossa jo oli alkanut tapahtua hiljainen tasautuminen, elämäntunto kun etsi aivan itsestään viihtymystä maatöistä, viljelyssuunnitelmista ja kuvitelmista, talousaskareista y.m.

Mutta kaiken tämän taustalla oli poika, pikku Iiska, joka päivä päivältä valloitti isän sydämen yhä ylivoimaisemmin pelkällä tallustamisellaan, huudollaan, naurullaan ja jutuillaan, olemassaolollaan. Tähän tuli nyt lisäksi äänetön mutta syvästi tunnettu rauha vaimon kanssa. Samalla tuntui kevättään elävässä, uudestaan elämälle syntyvässä sielussa, kuin entisyys kokonaisuudessaan, myöskin se raskain, olisi alkanut sulkeutua muistojen takalistoille. Samalla hänessä rakkauselämä elpyi merkillisesti samanmuotoisena kuin aivan nuorena, jolloin Eliisan tuli tuntemaan ja omisti hänet.

Eliisa oli sikäli muuttunut myöskin, että hän oli uudelleen voittanut itsensä ja ruvennut katsomaan miestänsä silmiin. Tämän silmistä olikin kadonnut pitkäaikainen verestys. Tummat renkaat olivat vaalenneet ja pussit hävinneet. Silmästä löysi taas Malakiaksen vilpittömän katseen. Siitä oli alkanut hävitä aikaisempi arkuus, juoppoudenaikainen luihuus ja sijaan oli ilmestynyt se sama miehuullinen, itsetietoinen tirkistys, jonka Eliisa tunsikin hyvin "sankari-ajoilta". Eliisa ei huomannutkaan, miten hän sulii, talttui ja taipui tämän katseen edessä ja lipui hiljoilleen lähemmäksi miestä, jonka aviorikollisuus samalla himmeni eikä enää ollut joka näkemä silmäin edessä.

Häntä vaivasi kohtaaminen pastorin kanssa. Luonne, joka oli järjestelmällisesti kätkenyt sydämeensä ja kantanut yksin kohtalonsa ja surunsa, kärsi siitä, että verrattain vieras mies oli saanut tilapäisesti kurkistaa hänen sieluelämäänsä. Mutta siitä huolimatta mitään vihaa ei hän saattanut tuntea. Pikemminkin hän kaipasi uutta keskustelua, niin vaikealta kuin tuntuikin miten voisi löytää sopivan keskusteluaineen ja estää pappia tulemasta liian lähelle, pyhitetylle alalle.

Omituista kyllä, se valtaava tuska, minkä Eliisassa synnytti pastorin selitys juomahimon perinnöllisyydestä, hellitti muutamien päivien kuluessa. Pelko, että hirveä perintö seuraisi Iiskalle, ei ottanut oikein vakaantuakseen. Äitinä hän ei sitä ajanpitkään saattanut uskoa, vaikkakaan ei päässyt sen mahdollisuusoletuksesta. Tämän helpottavan sieluntilan aiheutti ilmeisesti myöskin se, että suhde pojan isään, Malakiakseen, oli taas oleellisesti muuttunut, että Malakiaksen taloustoiminta, hänen raitistumisensa ja reipastumisensa herätti aivan uusia elämän kevättunnelmia, joiden rinnalla kaamea pelko pojan kohtalosta, joka juonti alkunsa siitä menneestä kurjuudesta, ei voinut vallata mieltä. Sillä poika oli hänelle niin rakas, se oli hänen ainoa todellinen jumalansa, jota hän äskeisinä kovina aikoina katsoi, halaili, vaali ja kasvatti *voittaakseen* kuolettavan elämäntuskan. poikansa elämälle. Tässä elämän keväisen nousun uudessa vaiheessa oli siinäkin Iiska keskuksena. Jos hänen olisi pitänyt ajatella ja pelätä yhä, että pojassa ehdottomasti uusiutuu isän tauti, hän ei olisi voinut ensinkään tuntea tätä kevättä, vaan olisi painunut suruunsa.

Mutta nyt oli tarina juomahimon ja sitä mahdollisuutena seuraavan juoppohulluuden periytymisestä Iiskaan muuttunut näissä sopivissa olosuhteissa äidille elinvoimaa lisääväksi kannustimeksi taistelemaan sellaisen mahdollisuuden toteutumista vastaan. Ja hän taisteli!

Vielä ei oikein tajunnut, mitä muutoksia hänen ajatusmaailmassaan oikein tapahtui. Mutta sen saattoi huomata, että mieheen äskettäin kohdistuneen ylenkatseen kylmä, harkittu voima siirtyi tukemaan vihaa, joka yhä selvätajuisempaan kohdistui viinaan ja sen kanssa yhteydessä oleviin seikkoihin. Hänen mielessään eli tässä suhteessa yksi ainoa voimakas ajatus: Iiska ei tulisi saamaan huuliinsa pisaraakaan viinaa niin kauan kun hän sen voisi estää. Pojan hän opettaisi tietämään, mikä erikoisvaara juuri häntä viinan nauttimisen kautta uhkasi. Hän antaisi poikaa opettaa sellaisten, jotka ymmärtävät.

Siten saavutti äiti sielussaan joltisenkin välirauhan.

* * * * *

Kauraa kylvetään. Malakias oli aamuvarhaisesta Joosen kera äestänyt. Sitten oli Malakias alkanut kylvää. Työ tehtiin nyt perusteellisemmin kuin moneen vuoteen. Miina, palvelustyttö, oli tullut myöskin peittämään.

Naapureita oli pelloillaan. Ainoastaan eräs lähi saroista makasi vielä koskematonna. Se oli Malakiaksen erään juomatoverin oma.

Aurinko paistaa kirkkaalta, viileältä taivaalta. Kuuluu yhtäaikaa monen näkymättömän kiurun loistava viserrys. Pelloilta sattuu korvaan milloin äestävien tyttöjen laulu, milloin kimakka nauru, kisaileva huuto, hevosta kiirehtivä tai haukkuva toruminen. Kylväjät liikkuvat arvokkaina, väkäisinä, työntävät maahan siementä.

Malakias huomaa tämän kaiken. Hän keksii olevansa nyt taas kyläläisten rintamassa, elimellisesti mukana, parhaiten joukossa. Mieleen vilahtaa tuskainen, painostava häpeäntunne viime keväältä. Kylvä oli jäänyt myöhälle. Hän ei viitsinyt, teki syyksi ettei joutanut. Kun ei sattunut saamaan muitakaan kylvämään, täytyi vihdoinkin itse. Mutta se oli jo niin myöhään, että eräitten toisten oli oraalla, ja häntä hävetti.

Nyt sitä vastoin. Äsken kävi muuan naapuri, joka kylvi sarallaan, katsomassa. He puhuivat aivan kuin entisaikaan, silloin, jolloin hän ei vielä kevättään tarvinnut oriille ja juopottelulle.

Tämä kaikki oli elämää. Hän vihelsi. Muisteli mitä lauluja osaisi. Ja niitä tuli mieleen rivittäin.

Tämä sarka alkoi lähetä loppua. Sitte toiselle. Miten hän nyt voi hyvin! — Kello talon katolla soi. Joko nyt on päivällisaika? Todellakin. Sepä hauskaa.

— Laske siihen valjaat, Miina, ja mennään syömään. — Hoi Joose! Syömään.

— Jaa-hah!

Malakias astui Miinan hevosen luo. Se oli ruskea tamma. Varsa oli jo parin kierroksen ajan alituisen kurottanut turpaansa emon nänneihin, mutta kiire ajo oli estänyt onnistumasta. Kun tamma nyt pysähtyi, oli varsalla niin kiire, ettei Miina tahtonut ehtiä valjaita pudottaa. Hän hätisti varsaa pois. Tamma katsoi pitkään ja kutsuvasti. Varsa jo kikatti ilmi tyytymättömyyden. Emo sanoi: hö-hö. Silloin jo aisakin oli poissa tieltä. Varsa otti osansa. Malakias taputteli tammaa ja puhui mielistellen. Tamma katsoi viisailla silmillään hyväksyen.

— Mene vain, sanoi isäntä Miinalle. Minä tulen tamman kanssa, kun varsa saa enimpään hätäänsä.

— Kiki, kiki nyt. Tyttö taputti varsaa hellästi ja meni.

Kaikilta saroilta liikkui kylvöväki kylää kohti. Kuului iloista hälinää, huutoja ja leikinlaskua.

Isoisä ja Iiska tulivat vastaan kujassa. Iiska työnsi edellään vanhaa, piikitöntä haravaa ja lauloi. Isoisä asteli viivytellen pojan jälessä, imi piippuaan ja myhäili. Heti kun isä tuli tamman ja varsan kanssa, heitti Iiska haravakulunsa, koko huomio kiintyi varsaan. Poika yritti sekaantua jalkoihin, mutta isä tempasi syliinsä. Iiska sai hyväillä varsan kaunista päätä, taputella poskea ja turpaa ja yrittää sormellaan koskettaa sen silmääkin. Tamma pysähtyi katsomaan, sai hyväilyn isännältä ja oli rauhallinen. Isoisä kysyi kylvöksestä ja ilmaisi hyvänmielensä, kun kuuli miten pitkälle on ehditty.

Kun tultiin pihaan, tuli Eliisa aitasta leipiä käsivarrellaan ja heiluttaen kädessään suurta avainta. Tukka oli huivittomassa päässä löyhtynyt väkkärältään ja muuan valtainen suortuva hulmahti somasti. Jalka astui joustavasti ja vartalo notkahti. Hän pysähtyi, katsoi kujaan, kun sieltä tuli väki. Kasvot olivat

hiessä.

Malakias näki jo kauas miten hän hymyili ja katsoi. Kun Eliisa nousi tuvan portaita, näki Malakias vain sen, miten hän nousi. Isä puristi yhä varsan kera lepertelevää poikaa rintaansa vasten ja ajatteli: saapa nähdä tuleeko Eliisa takaisin pihalle, kun saa leivät tupaan? Ellei, vie hän Iiskan sylissään äidilleen ja sanoo terveisiä pellolta...

Mutta samalla jo Eliisa ilmestyikin takaisin rappusille...

XII.

Vainiot hulmahtelivat hienossa kesätuulella. Joka soppi oli täynnä auringonpaistetta. Aurinko ei vielä paahtanut, se huokui vain elämää. Alkukesä oli niin terve, että se kuullosti oikein hihkuvan olemassaolon ja luomisen riemussa.

Malakias Kirsi oli tehnyt työtä. Hän tunsu olevansa nyt juoksevan elämän tasalla, saavuttaneensa useitten vuosien menetykset.

Hän rasvasi itse kirkkorattaita. Niitä, joilla ajettiin emännän kanssa vuosia takaperin. Kilpa-ajorattaat saivat ruostua vajassa nyt. Malakiaksella ei ollut mitään erityistä halua niihin. Muistaessaan ettei kirkkorattaita käytetty koko viime kesänä, eikä emäntä ollut kilparattaillakaan missään, kävi sielun läpi kiusaava vihlaus. Mutta se asettui kohta. Nyt oli muutenkin korjattu niin paljo laimiinlyötyä ja luhistunutta. Malakias tempasi pyörästä. Se huilasi iloisesti. Äsken oli Malakias itse puhdistanut rattaat savesta ja ravasta. Sylinahka oli vielä pyyhittävä.

Tallista kuului Pojun terävä kauranpureminen, Oriillekin oli viime vuosina riittänyt vain harvoin kauraa. Ihminen tunsu korvallaan, miten oriin kaura-intohimo kuohahteli, miten se himoiten ja ahnehtien puri ja tuntui nauttivan oman hampaansa erinomaisesta käyttökelpoisuudesta.

Malakias kävi panemassa takin päälleen. Eliisa puki. Iiska tallusteli valmiina. Isä-Siimon hyräili virttä. Palvelustyttö siisti tupaa, eteistä ja portaita ja lauloi. Malakias näkee ja tuntee tämän kaiken. Hän on tämän elämän keskus. Jos hän juo, asuu epäjärjestys tässä. Piika ei lakaise sunnuntaiamuksi *noin*. Hänen huulensa ovat pitkällään, hän ajattelee: mitähän *tällaisen* talon on väliä. Ja Eliisa on vihainen, ei puhu mitään. Hän ei edes kāske piikaa. Eikä isä hyräile. Vain Joosen ääni kuuluu, mutta hän kiroilee. Samalla joku kolisee, joku vinkuu, Iiska itkee, tuulikin on kylmää — —

Nyt on kevätkesäinen sunnuntai-aamu. Eliisan silmässä on loistoa, pää on pystössä, hän taas tuntee olevansa olemassa! Malakias on ylpeä Eliisasta. Sielu on täynnä onnea, samassa sen yli kuitenkin tuntuu kulkevan kuin havauttavana tummana pilvenä entisyyden muisto. Vaan hän työntää sen syrjään. Panee Pojun puihin.

Orikin on iloa täynnä. Kaikki istuvat rattaille. Eliisa antaa tyttölle viime käskyjä, tyttö vastaa lupauksin. Vanha Siimon istuu rappusilla ja myhäilee, houkutellessa Iiskaa jäämään kotiin. Iiska huutelee ylpeitä kieltojaan, on olevinaan mies, valmistuu Pojua ajamaan äitinsä sylistä.

Poju hölkkää kartanokujassa. Notkanteissa tempovat vieterit. Iiskalla on iloa. Hän huutaa, vaatii suitsia. Vanhemmat nauravat.

Käännyttyään maantielle. Se on suoraa, sileätä. Tuolla kilometrin päässä on metsä, johon tie sukeltaa. Poju korskahtaa pari kertaa, lautanen alkaa tuutia. Kavio kapsaa tahdissa, laulaa. Harja hulmuu. Kaunis pää keinuu tasaisesti ja nauttien kuin lumpeen kukka joenpoukaman hiljaisessa aallokossa.

Eliisalla on poika sylissään. Hän puristaa lasta yhä varmemmin. Yrittää hieman arastamaan — pitkästä ajasta. Mutta samalla nousee riemuntunne, ei yllättäen ja purkautuen, vaan malttavana, täyteläisenä. Se tuo elämään keveyttä, nostattaa kuin siiville.

Pojun lautaset tuutivat, korvat vakaantuvat sojoon, harja hulmuu, pää keinuu, kavio laulaa. Silmä varastautuu joka havainnon välissä suitsia piteleviin käsiin. Rauha valtaa: ei ole hätää! Miehen nyrkeistä on pehmeä, velto, ympyräinen pöhötys poissa. Ne ovat nyt karkeat, ahavoituneet, lujat. Eliisa katsahtaa salaa syrjäsilmillä Malakiasta. Miehuuden rusko tummentaa nyt lujaa poskea, poissa on pöhötyspussi, poissa arka, pälyilevä, anteeksipyytelevä epävarmuus. Eliisa tuntee, miten keväinen elämä hänen sielussaan juurtuu ja varmistuu. Ja vaikka mieleen menee se pahinkin, hän pääsee pelkällä pienellä sielunpistoksella, mutta tuntee heti voittaneensa.

Metsäinen taival on lopussa. Alkavat laajat vainiot ja kylät. Malakias antaa Pojun käydä. Miten se käy! Heittää jalkaa kuin leikiten, pälyy ympärilleen kuin riemuiten näkemistään. Yrittää katsoa joskus taakseen, rattaille, vallaton leikki kauniissa silmissä ja korvissa kuulteleva, herkkä vire. Rattailla olevat näkevät tuon kaiken, juttelevat ja nauravat.

— Poju, Poju! kuiskaa Eliisa.

— Poju-Poju-Po-ju-Poju, loppumattomiin Iiska.

Ympärilleen pelloille katselee Malakias. Hän arvostelee miten on kylvöt tehty, miten maa muokattu, kuka on ehtinyt aiemmin, ken vähän myöhästynyt. Hänen mielenkiintonsa on nyt kokonaan kylvöasioissa. Talouselämä on jollain tavalla ilmestynyt hänen eteensä ja paljastanut elämänarvoja, joiden olemassaoloa hän ei ollut aavistanutkaan. Siitä on silmä saanut uuden terävyytensä, siitä usko ja voima valloittaa takaisin Eliisa.

Sivuutettiin tuttuja jalkalaisia. Muuankin vanhahko mökkiläinen, Sirkki, siinä meni, jalka jo luuvalon onnuttamana, virsikirja kainalossa, akka perässä kahden metrin matkassa. Tervehtivät akalle. Akka vastaa. Sirkkikin kääntyy. Kasvoille ilmestyy iloinen vivahdus.

— Ka, tuttuja, päivää!

— Hyvää päivää, vastaa Malakias. Ottaisin rattaille, mutta ei näihin nykyaikaisiin sovi... pieniä ovat.

— Ei niihin sovi, sanoo Sirkki. Ne ovat samanlaisia kuin vanhanajan vieterit. Turkulaiset olivat hyviä. Noo, ei tässä mitään, kävellään.

— Kohtapa tässä ollaankin kirkolla, kilottaa Sirkin Liisa ilman vähintäkään katkeruutta äänessä.

Pariskunta oli kaukaa periltä. Heidän kotitiensä kulki ohi Kirsin.

— Tulkaa meille lepäämään, kun kirkolta palaatte! huusi Eliisa.

Kiittelivät ja lupasivat. Ori alkoi juosta. Ihmisiä oli yhä tiheämmin tiellä, tuttuja ja vieraita.

Kumpaisestakin tuntui kuin kaikki olisivat olleet tänään juuri heille erikoisemman ystävällisiä.

Kirkossa ei ollut paljon ihmisiä. Rovasti itse saarnasi. Hän puhui vanhatestamentillisesta tekstistä, Elias-profeetasta, kun hän söi ja joi ja matkusti sen ruuan avulla neljäkymmentä päivää ja neljäkymmentä yötä Herran vuoreen Horebiin asti ja miten Herra siellä häntä puhutteli ja kutsui vuorelle ja Elias Herran kysymyksiin: "Mitä tässä teet, Elias?" vastasi aina: "Minä olen kiivaillen kiivaillut Herran Sebaotin puolesta; sillä Israelin lapset ovat hyljänneet sinun liittosi, kukistaneet alttarisi ja tappaneet profeettasi miekalla, ja minä yksinäni jäin; mutta he etsivät minua surmataakseen."

Tekstin lukemistavasta ja äänenpainoista kuullosti, että rovasti oli aikonut pitää ankaran saarnan. Mutta kun hän alkoi puhua, oli tuuli mennyt ohitse. Kuulija, joka jännitti huomiokykyään tekstin luvun aikana, pettyi heti ensi lauseissa: saarnaaja ei saanut kiinni mistään. Hän haparoi kuin pois lentäneen linnun jälessä. Sitten hän alkoi kerrata tekstin sanoja uudelleen. Pääsi vihdoin tarttumaan ajan yleiseen syntisyyteen. Siitä saattoi aina jotain sanoa. Luisui vihdoin vanhalle ladulleen, uudisti entisen, moneen kertaan ennen puhumansa annoksen. Siitä pääsi hieman veriinsä. Alkoi laskettaa nyt suin päin. Ohi mennen tempasi hän pyörteeseen mukaan itsensä ja seurakunnan välisen riidan, puhuen siitä peitetyin sanoin, seurakuntaa ja itseään mainitsematta. Mutta ken hyvänsä saattoi ymmärtää mitä tarkoitettiin. Ja kun hän tästä nyt pääsi Elias-profeetan sanoihin: "Minä olen kiivaillen kiivaillut Herran Sebaotin puolesta" j.n.e., alkoivat isäntämiesten näköiset sanankuulijat katsella sivuilleen ja heidän silmiinsä ilmestyi hämilläolon avuton tunnelma.

Malakias Kirsi oli istunut totisena ja jäykkänä kaiken aikaa ja kuullellut. Hän oli tullut kirkkoon sielu janoisena. Elämän nousun uudessa keväimessä olivat arkiset aherrukset antaneet niin runsasta ravintoa, että kun hän astui kirkkoon ja virrensävel soi seurakunnan laulaessa urkujen mukanasoitolla, tuntui sielussa yhtäkkiä joku sulku avautuvan ja aukeamasta virtasi sisään ihmeellisesti voimakasta elämää. Se tuli ikäänkuin kukkurana sille anteeksisaamisen aavistukselle, joka tänä aamuna ja varsinkin tällä matkalla oli täyttännyt mielen.

Hän koetti tarttua kiinni rovestin lukemaan tekstiin kuin vanha, kokenut kristitty, jolle sana kuuluu lapsuuden perintöoikeudella. Hän tajusi tässä keväisessä uudestasyntymismieleessään olevansa velvollinen seuraamaan saarnaa sana sanalta ja ajatteli rovestista kauniisti, pohjaltaan hyväntahtoisena ja herttaisena pappina ja nuhteli taas itseään silloisesta loukkauksestaan. Mieli oli hyvä ja kristillisellä sovinnon ja rakkaudenhengellä täytetty. Malakias lähti seuraamaan rovestin puhetta sana sanalta, ajatus ajatukselta.

Hänellä oli vaistomainen tunto siitä, että hänen elämänsä parannukselle tulisi tästä saarnasta uusi nousuporras. Tekstin aavisti hän johtavan ankaraan syntien ja lankeemusten ruoskimiseen ja Herran kurituksen syiden selvittämiseen. Mieli nöyrtyi, ajatus vaelsi muistellen syntisessä elämässä, se nuuski ja löysi rikosta ja epäpuhdasta aina kirkonovelle saakka. Mutta mieli ei nyt masennu. Sillä Jumalan ylläpitävä armo ennättää, antaa voimaa, nostaa... Hän taistelee noustakseen. Usko vie voittoon Jumalan armon avulla. Hän, Malakias, syntinen, langennut raukka, turvaa Jumalan armoon...

— Muuta turvaa minunlaisellani syntisellä ei ole, tunnustaa hän puoliääneen, nöyränä, pää laskettuna kätten päälle virsikirjालaudalle.

Rovasti oli jo hetkisen puhunut. Malakias huomaa, että onkin ajatellut muuta eikä seurannut rovastin saarnaa. Nyt hän terottaa huomiokykyään. Mutta jokin sekaannus vaivaa häntä, ei voi seurata ajatusjuoksua. Rovasti panee sanoja peräkkäin, mutta Malakias ei ymmärrä niiden tarkoitusta. Hän lankee epäilemään, että puhe on sekavaa. Mielenkiinto herpautuu. Ajatus hajautuu ja kulkee omia teitään. Ensimmäin se yrittää hiiviskellä kirkossa, mutta pujahtaa pian ulos, maailmalle, jokapäiväisiin askareisiin ja kaikellaiseen muuhun. Malakias alkaa levätä, muistella huvikseen viikon töitä, kylvöpuuhia, hevosia, pikkuvarsaa, kellarinkattoa, jonka hän aikoo huomenna laittaa, maitokamarin ovensaranaa, joka meni rikki eilen illalla myöhään, kahta uutta lapiota, jotka maksoivat 26 markkaa kappale, kesantoa, jota hän ajatuksissaan kiertää, tarkastelee oja ja potkii kokkareita pientareilta pellolle...

— Niin on nykyäänkin laita, rakkaat sanankuulijat, saarnaa rovasti. Äänen muuttumisen vuoksi teroittuu Malakiaksenkin huomio ja mielikuviutus tempautuu jumalanpalvelukseen. Pappi jatkaa:

— Papin julistamaa jumalansanaa ei uskota. Häntä pilkataan ja vainotaan. Kirkkoon tullaan sanaa kuulemaan vain silloin tällöin, kun asioita muutenkin sattuu kirkolle. Elias söi ja joi. Mitä hän söi ja joi? Rakas sanankuulija, sellaista kuin leipää kuin täällä leivotaan ja kaljaa jota täällä tehdään? Niinkö hän joi kuin juomari ja suursyömäri? Ei, rakas sanankuulija. Herra itse valmisti aterian, siksi oli se niin ravitseva, että Elias saattoi matkustaa sen voimalla neljäkymmentä päivää ja neljäkymmentä yötä yhteen mitta. Kukapa profeetalle jumalattomassa israelissakaan muut? Ja kukapa nytkään? Kun sananpalvelija menee kinkerille, ei jokainen seurakunnan jäsen halua hänen kanssaan enää leipää taittaa. Mene omin ruokinesi vain, pappi, ja tarkasta onko seurakunnan lukutaito hyvä vai huono. Leivo itse leipäsi. Herra lähettää tulonsa edellä sodan ja kalliin ajan, niinkuin on meillekin nyt lähettänyt. Niin hän lähetti merkit Eliaksenkin edellä ennenkuin Elias tuli pyhälle Horebin vuorelle. Tulee meillekin vielä maanjäristyksiä, myrskyjä ja muita, ellei jo ole tullut, tulee varmaan. Sanan palvelijan täytyy sanoa: "Minä olen kiivaillen kiivaillut"...

Vihdoin saarna loppui. Miehinen seurakunta oikasi virsikirjालaudoilla levänneitä päitä ja katsoivat unisina ja hajamielisinä ympärilleen, aivan kuin hieman noloina ja pelästyneinä kyselläkseen: Joko se loppui? Mitä hän sanoi?

Mutta kun rovasti alkoi nyt lukea rukouksia, pysähtyi pälyileminen, katseet seivästyivät lattiaan, hartaus painautui seurakuntaan, kaikki epätietoinen ja hämärä oli kuin pyyhitty. Saarnan olemassaolo oli unohdettu. Sielut tarttuivat kauniiseen rukoukseen kuin tuttuun, ystävälliseen käteen, joka ei vie harhaan. Kaikki oli taas ihan selkeätä. Jumalanpalvelus läheni loppuaan, pian saisi nousta ja mennä. Velvollisuudentunto täytti yleistunnelman.

Hieman kesken aikojaan vaati Kirsin Iiska jo äitiään viemään hänet ulos. Eivätkä äidin vastaväitteet auttaneet.

Kun Malakias vähän jälkeinpäin tungoksessa tuli ulos, ei hän heti löytänyt omiaan.

Mutta kirkonveräjän ulkopuolella tapasi omankyläläisensä, Riitaluhdan Esan. Tämä oli hieman kiihtyneenä jostain ja veti Malakiaksen takinhihasta syrjään saadakseen sanoa ilmeisesti hyvin tärkeitä asiata.

XIII.

Malakias äkkäsi heti, että Esa oli ottanut ryyppyn ja että takin povitaskussa pullotti. Outo, epäselvä ajatusvirta kulki läpi aivojen. Malakias oli huomaavinaan, että siinä törmäsi vastakkain jotain.

Tahi oikeammin: joku jonkunaikaa levännyt mahti tuntui heräävän, avaavan suutaan ja haukottelevan.

Sitä asettamaan ja nukuttamaan ryntää toinen sillä aikaa valtaan ja herruuteen päässyt. Malakias astelee Esan vieressä. Esa juttelee kiihkeästi miten paikkakunnan sanomalehteen on kirjoitettu heidän kylältä sellainen häväistysjuttu, että sen kirjoittajalle pitää antaa sellainen muistutus, ettei enää toista kertaa rupea kyläänsä häpäisemään.

Opas johti Malakiasta pois kulkutieltä, kohti hieman syrjässä olevaa metsäistä saareketta. Huomatessaan tämän, pysähtyi Malakias ja sanoi, että emäntä ja poika odottavat kylässä hevosen luona, eikä hän voi tulla. Esa kohotti hieman takkinsa rintapieltä — sieltä näkyi pullonsuu — ja katsoi merkitsevästi Malakiaksen silmiin. Tämä ravisti päätään, otti askeleen jo palatakseen ja virkahti:

— En minä! Mutta mitä on kirjoitettu ja kuka?

Esa lähti mukana astumaan takaisin. Matkalla kylään hän kertoi.

Sanomalehteen oli nyt kirjoitettu, että meillä Takamäen kylällä on isäntäin kesken se viinanpoltto-
osuuskunta ja kerrottu juurtajaksain miten se on järjestetty. Vielä selitetään sekin miten me olemme liikenevän viljamme laittaneet kaikki viinaksi, joten meiltä ei ole liennyt paljo mitään yleiseen kulutukseen.

Aluksi Malakias kuulteli välinpitämättömänä, aivan kuin asia ei ollenkaan kuuluisi hänelle. Mutta kun paljastuksessa ilmeni sen jatkuessa seikkoja, jotka silloin tällöin hälpäsivät välittömästi hänenkin liikavarpaitaan, alkoi hänen mielenkiintonsa herätä. Hän tunsu siinä, että kylän uusi kansakoulunopettaja lie — hän alkoi kohta epäillä opettajaa — ryhtynyt paljastamaan maailmalle kylänmiesten salaisuutta, jonka säilyttämisestä oli miehissä ylpeily parisien vuotta ja pidetty sitä kylän kunniana. Oli oikein sovittu siitä, ettei kukaan saa päissään siitä mitään puhetta ottaa, silloin kun tulee helposti sanoneeksi liioja. Tämä yhteinen salaisuus oli sitonut Takamäen kyläläiset entistään paljon lähemmin yhteen. Ennen oli kylällä ollut sonni- ja puimakoneosuuskunnat, mutta varsinkin viimemainittu pyrki muuttumaan vain riidan aiheeksi. Mutta sitte kun tuli tämä viinanpoltto-
osuuskunta, pääsivät miehet lähemmäksi toisiaan ja muodostivat ikäänkuin valtion valtiossa, omine viinankeittohommineen, seuranpitoineen, lakineen ja valtiosalaisuuksineen.

Tämän johdosta Takamäen kylä entistä enempi eristäytyi muista pitäjään kylistä. Ennen oli silloin tällöin hienokseen nuruttu, kun piti olla niin kaukana kirkolta ja pitäjäläiset tuntuivat heitä pitävän itsestään jälkipajulla olevina. Mutta nyt olivat takamäkeläiset nousseet jollain tavoin johtavaan asemaan, ainakin omasta mielestään. He kun olivat ajan suuren tarpeen, viinakysymyksen, ratkaisseet niin ettei ollut kellään omalla kylällä puutetta, antaneet yleiseen kulutukseen vain sen verran viljaa, että kruunun silmä peitettiin ja käyttäneet loput viinankeittoon. Jotkut olivat sanoneet heille, että sellainen on laitonta. Mutta arvostellessaan ajan elämää ja ihmisten edesottamisia mieskarohissa, sanoivat he kaikin hammasten välistä ja sylen piristessä, että he antavat sellaisille laeille passituksen, joka ei vie kunnianpaikkoihin.

Niin eli ukoissa, jotka koko sielultaan olivat muuten porvarillisen mailmankatsomuksen läpitunkemia, se ajatus, että Takamäki oli, näinä poikkeusaikoina, jollain tavoin kohonnut itsenäiseen, riippumattomaan asemaan, niin että Suomen tasavallalla ei ole ainakaan sen elintarve- ja viina-asioissa minkäänlaista sanomista. Jos taas valtiovalta poliisiensa ja oikeutensa kautta sekaantuisi Takamäen sisällisiin asioihin, he olisivat valmiita rikkomaan kaikki diplomaattiset suhteet ulkomaailman kanssa, jos niikseen tulisi.

Se oli kaikki vapaudentuntoa, suurta vapautta, etuja ja oikeuksia tuottavaa takamäkeläistä politiikkaa, joka ei tahtonut enää tietää mitään velvollisuuksista.

Kaikki he olivat mieleltään kirkollis-uskonnollisia. Jumalaa ei saanut pilkata eikä sakramentteja hylkiä. Piti käydä silloin tällöin kirkossa. Ja kun kylään tuli raamatunselitys, kuului kristillisiin velvollisuuksiin mennä sinne. Kaikesta tästä olikin Takamäki ollut pari miespolvea kirkonkirjoissa erittäin kehuksessa maineessa. Mutta sillä he uskoivatkin täyttäneensä velvollisuutensa Jumalaa kohtaan. Kun Jumala ja kirkko eivät vaatimuksiaan vain ruvenneet lisäilemään, tulisivat takamäkeläiset olemaan aina velvollisuuspaikallaan aivan yhtenä miehenä.

Maallinen järjestys sitä vastoin näytti pyrkivän aina muuttumaan heidän vahingokseen ja sitä he moittivat sanoin ja teoin. Verot kasvoivat, hevosenkenkäin ja naulain hinnat nousivat, päivämiesten ja palvelijain palkat ja... Mutta mitään helpotusta mistään ei kuulunut. He alkoivat epäillä jo koko esivaltaa ja eduskuntaa. Säätävät lakeja ja purkavat niitä. Ei lempokaan tiedä mikä milloinkin on voimassa. Kun siitä saa tiedon, on jo muutettu. Käskee niitä sitte totella!

Alkoi näyttää viisaimmalta elää tätä maallista elämää oman järkensä mukaan piittaamatta mitään herrain laeista. Varsinkin kun ollaan rehtiä miehiä muutenkin.

Se tuntui mukavalta ja vapaalta. Varsinkin kun koko kylä oli niin yhtä mieltä. Vallankumouksen

vapaus oli vihdoin tullut Takamäellekin. — —

Malakias on kuullut ystävänsä selostuksen kirjoituksesta. Sanomalehti on hänellä kädessään. Malakias ei nyt rupea lukemaan tiellä, mutta hänellä on lehti kotona, siellä hän lukee. Molemmat ovat varmoja, ette kirjoittaja on viime syksynä kylän koululle tullut uusi opettaja, Sinisalmi. Hän oli näyttänyt jos viime talvena olevan suuri raittiusintoilija.

Malakias huomasi joutuneensa tilaan, jolloin hän ei ollut ollenkaan selvillä, mitä tulee ajatella ja tahtoa. Viime aikoina oli hän elänyt aivan kokonaan sellaisessa mielentilassa, jolloin raittius on hyvin tärkeä, jopa suorastaan pelastava elämänarvo. Mutta jos nyt joku menee innottelemaan siihen määrään, että kyläkunnan hyvä maine pilataan sanomalehtikirjoituksella, varsinkin kun sen tekee mies, joka on vasta äsken tullut kylään, eikä tiedä kuinka siivo ja hyvä kylä Takamäki on, sellainen vaatii että miesten pitää tarttua asiaan.

Toiselta puolen on hän hieman arka. Kaikki tietävät että hän on ollut juoppohulluna. Hän on itse sitä kauhistunut. Ihmiset tietävät että heillä on ollut hädässä pappi ja lääkäri. Sitten vielä menee mieleen *sekin*. Ne taitavat aina sitäkin muistaa? Hän on ajatellut ettei hän enää ryyppää. Hän muistelee kironneensa viinan. Yhtäkkiä ajattelee: todellakohan minä olen aikonut pysyä aivan raittiina? Yritti saada siitä selvää mielikuvaa. Mutta ajatus tuntui värisevän kuin hermostunut käsi, joka yrittää lankaa hienon neulan silmään.

Malakias ei nyt juuri tässä Kirkonkylän maantiellä voi aivan ehdottomasti sanoa, onko hän päättänyt olla raitis *aina*, vai toistaiseksiko vain? Tämä ajatus keskittää niin kokonaan hänen huomionsa, että juoppohulluuden kamalat kokemukset, sitä seurannut parantumisen ilo ja uuden elämän keväinen nousu muistuttavat tajunnan takalistolla olemassaolostaan aivan kuin paksun sumun takaa, joka pidättää ääniaalloitkin.

Vaeltaessaan tässä sumussa löytää Malakias itsensä ajattelemasta Riitaluhdan Esan taskussa palkkerehtavaa pulloa. Sitä vain, että Esalla on nytkin pontikkapullo.

Mutta hän näkee vaimonsa ja poikansa jo hevosen luona tuossa pihassa. Poju kuopii maata hieman levottomasti. Esa juttelee, että illalla pitäisi kokoontua miehiä vähäsen pitämään tuumaa siitä, mitä asian vuoksi on tehtävä. Malakias lupaa tulla. Hänellä on joku epämääräinen tunto siitä, että hänen pitää sinne mennä, muuten kylän maine on vaarassa eikä se tule puhdistetuksi. Hän on johtavia miehiä, kansakoulujohtokunnan jäsen, omistaa hyvän oriin ja kantakirjatamman. Hänen kylvönsä on kylvettynä...

Ja mikä se sitten on se Sinisalmi? Lähtee kirjoittelemaan kylästään roskaa. Ryyppää tahi ei, se on kunkin oma asia, se ei kuulu toiselle. Ja jos keittääkin...

Esa meni omaa hevostaan laittelemaan. Eliisa katsahti vakoillen Malakiaksen silmiin, mutta niissä ei ollut mitään merkkejä tuoreesta ryyppystä. Hän lausui jonkun iloisen sanan, mutta Malakias oli mietteissään. Vasta kun he olivat maantiellä ja Iiska taas aikoi hamuta suitsia, kun Malakias jännitti ohjaksia ja Pojun lautaset alkoivat tuutia ja ihmiset väistyivät kahden puolen leveätä tietä, vasta silloin rupesi Malakiaksen katse kirkastumaan.

Eliisa alkoi muistellen jutella jotain rovastin saarnasta, mutta ei kiittänyt sitä.

XIV.

Kylänmiehiä oli kokoontunut Riitaluhdan kamariin. Itse Esa, Kirsin Malakias, Sumun Heikki, Heikkilän Ville ja Napamäki. Kirkosta tultua oli saatu uusi Jobin posti. Kylän parhain viinankeittäjä, Tappurainen, oli joutunut tehtaineen keskellä kirkonaikaa nuuskijain käsiin. Tehdas oli hävitetty, 75 litraa viinaa, samoin suuri määrä ainaa. Miehet olivat jo tottuneet pitemmän aikaa elämään tehtaan ja varaston menettämismahdollisuuden epätiedossa, niin että vahinko ei sellaisenaan aivan erikoisesti harmittanut muita kuin Sumun Heikkiä, joka oli rikkain ja lihavin ja itarin, eikä ollut eläissään tottunut luovuttamaan penniäkään hyppysistään tuntematta jonkun aikaa jälkeensä epäilystä, että oli antanut vetää itseään nenästä.

Vaan tässä oli jotain muuta. Tappurainen oli parhain heidän keittäjistään. Mutta mies oli suuri lurjus ja ennakolta laskematon. Jos hän ottaa kurit päälleen, niin selittää ja paljastaa koko osuuskunnan ja joudutaan kaikkiin vastaamaan. Tähän asti oli mennytkin hyvin. Keittäjien kanssa oli ollut sopimus, että

jos kiinni joutuvat ja sakkoihin ja linnaan, niin isännät maksavat sakot ja elättävät perheet vankeusaikana. Eikä sellaista ollut vielä sattunut kuin yhden kerran. Niin hyvin oli onnestanut. Viinaa oli keitetty ja pysytty sillä hyvissä taskurahoissa. Mutta tämä Tappurainen oli juonikkomies. Nyt pitäisi saada sitä vielä yli puhua, ettei vain seota heitä asiaan. Luvata vaikka jotain erityistä lisäkorvausta.

— Ei se mitään tarvitse, on saanut osansa ja hyvän palkan, muistutti ehdotusta vastaan Sumu.

— Maksaisi hänelle, perhanalle, ainakin lupaisi, myönteli Napamäki.

— Kyllä tämä on sellaista kauppaa, jossa komplotin jäsenten täytyy myös *täyttää* lupauksensa, sanoi Heikkilä ja naurahti.

— Se siinä onkin, olla niiden *kaikellaisten* kanssa komplotissa! tuskitteli Sumu tukkaansa kynsien. — Mutta mistä niitä ottaa luotettavia tähän aikaan?

Esan suu meni nauruun.

— Luotettavia lainrikkokijia, virkkoi.

Sumu kiivastui:

— Niin, mutta eihän se sellainen mikään laki?... Piruko sitä pitää, enempiä kuin sitäkään, joka käskee grammottain punnita leivän isännälle ja emännällekin?

Sumu katsoi tutkien vuorotellen jokaisen naamaan. Jatko:

— Kuka niitä sellaisia lakia tottelee? Mitä siihen kenenkään tulee syökö minä vai juonko ja paljoko vai vähän, kun se on mun omaa ruistani? Ja tätä hallituksen huushollaamista tämän viinan kanssa, sitä en minä ole ikänä ymmärtänyt muuksi kuin herrain juonitteluksi. Ensin ne ottivat viinankeittoluvan talonpojilta ja antoivat porvareille. Nyt muka kielletään kokonaan, mutta herrat vedättävät valtion laivoilla ulkomailta ja juovat niinkuin ennenkin.

— Entä apteekkarit ja tohtorit! huudahti Esa, ottaen piipun suustaan, että voi paremmin sanoa. — Tämäkin meidän apteekkari... voi pentelettä kun on rikastunut tentunkaupalla.

— Ja tohtori, huomautti Heikkilä matalalla äänellään ja katsoi kulmainsa alta Esaa.

— Niin, sanoi Esa, alentaen ääntään kuiskaavaksi. — Joka spriireseptistä ottaa kymmenen markkaa ja ilman tautia kysymättä antaa niin paljo kuin vain miehet pyytävät. Kuinka ei lääkäriä ja apteekkaria sakoteta ja linnaan tuomita, kun muita tuomitaan?

Hän pani leukansa kysyvästi pitkälleen ja tutki silmillään jokaista seuran jäsentä vuorotellen.

Napamäki mörähti:

— Eikä niistä edes sanomalehtiin kirjoiteta.

— Niin, kun ei edes se Peetarin häjy suutari, sosialisti, ihmetteli Esa.

— Bolsevikki se nyt on, selitti Napamäki.

— Noo polse- eli menseviikki, sitä pirummin sopisi sellaisen. Vai eikö ne nekään vihaa herroja niinkuin meitä talonpoikia? kysyi Esa.

— Ee-ei tokikaan, selitti Sumu. — Molemmathan ne ovat meidän niskassa, jotta me elättäisimme heitä.

Alempi huulensa ulottui pitkälle ylähuulen ylitse, kun hän nauroi hartaasti, katkeruuden säteillä silmistä ja lihavan ruumiin hyllyessä.

— Halvalla, mörähti taas Napamäki.

— Halvalla, niin, sepä se! totesi Sumu jatkaen: — Ennen ei niille kelvannut meidän kasvattama ruisleiväksi, kun saivat Saksan ja Amerikan nisut. Nyt kun sitä ei saada, nyt kelpaa meidän ruis. Hintaa emme kuitenkaan saa määrätä me, vaan he ja hallitus, ja halvan jos halvan. Mutta menepäs pyytämään lääkäriltä voidelappua, apteekkarilta sormipullollista troppia, tahi Peetarin suutarilta puolipohjia kenkiisi, itse he määräävät hinnan ja sellaisen hinnan että oikein hävettää... tphyi lempo sentään!

— Kyllähän tuota, mekin nyt olemme saaneet, tuota, hintoja, yritti Heikkilä ja katsoi kulmainsa alta ikäänkuin leikillään moittien Sumuun.

Tämän alahuuli työntyi entistä pitemmälle, ja ylähuuli vetäysi sisään ja ylöspäin paljastaen ruskeat ja harventuneet hammasrivijäännökset.

— Sinäkin! Oletko nyt sitte niin rikastunut, ettet enemmälle kartanollasi sijaa löydä? Sumu sanoi sen kiivaudella ja sydämen pohjasta. Mutta kun toiset rupesivat nauramaan, lievensi hänkin, silmä alkoi hymyillä, kun ruskea hammasrivi vielä uhkaavasti irvisti.

Esa käänsi asian nyt oikealle tolalleen, kysymykseen, jota varten oli kokoonnuttu, nim. sanomalehtikirjoitukseen ja sen kirjoittajaan. Kaikki eivät olleet kirjoitusta nähneet ja Esan piti se sen vuoksi lukea.

Se oli "Kirje Takamäenkylyltä" ja sanottiin siinä m.m.

"Se ei ole ollenkaan kumma, jos viinateollisuus täällä niin rauhassa saa kukoistaa, kun melkein kaikki kylän isännät ovat samassa juonessa. En tiedä varmaan, mutta niin kerrotaan, että heidän keskuudessaan on suuri viinankeitto-osuuskunta, jolle kukin luovuttaa viljaa heidän keskenään sopimasta hinnasta. Viinankeittäjille on taattu, että jos kiinni joutuvat, niin perheitten elatus maksetaan linnassaolo-ajalta ja sakot ja vielä korvausta. Ja mökkiläiset ovatkin ottaneet niin ammatikseen viinan keittämisen ja kauppaamisen, ettei kukaan enää tahdo muihin töihin joutaakaan. Ikävintä on vielä se, etteivät asianomaiset viranomaiset tartu asiaan, vaikka heille on ilmoitettu monta kertaa. Mutta tätä ei sovi ihmetellä, kun kerrotaan että nimismies saa Takamäestä joka viikko pontikkalekkerin omiin tarpeisiinsa. Koko Takamäen kylä on tullut niin huonomaineiseksi, että on ihmisiä, jotka sanovat, että ne saisi kaikki miehet ja ison osan akkojakin kulettaa linnaan näistä viinarikoksista. Juoppous on kasvanut niin, että juoppohulluus on muuttumassa oikein vasituiseksi Takamäen taudiksi."

Alkoi kuulua murinaa joka taholta. Esa pysähtyi.

— Katos vietävätä, kuinka kovin hävyttömästi.

— Jopa likaa opettaja pesänsä.

— Opettajako tämän sitte...?

— Opettajapa tietenkin. Mutta kun oikein tuosta taudistakin. Eihän ihminen itse tautiansa.

Malakias sekaantui asiaan myöskin:

— Minua se vissiin sillä juoppohulluustaudilla?

Hänen poskensa punottivat. Suu yritti hymyyn, silmästä pilkisti suuttumus.

— Ja valehtelee vielä, kiivaili Sumu. — Jos nyt on yksi vähän sairastellut, niin eihän täällä ketään muuta? Ja se yksikin on nyt terve kuin pukki, näkyy olevan, eikä kuulu maistavankaan. Siitä pitää vastata. Kirjoita sinä Esa ja hauku.

— Ei, sanoi Esa. — Ei se sillä ole hyvä. Tämän kirjoituksen vuoksi nyt jo on hävitetty paras kyyneltehdas. Nimismiestä on julkisesti vaadittu käymään kimppuumme eikä hän uskalla olla tulematta. Tähän kylään on tullut piru miehekseen. Saatte nähdä, että jos hän saa täällä olla, niin muutaman viikon päästä ei Takamäen kuusenjuuri enää heru teille tippaakaan ja moni meistä on sakotettu ja kylä häväistyy.

Esa hengähti. Suuttumus, joka hänen puhuessaan aste asteelta nousi, salpasi jo hengitystä. Puukonarpi poskessa oli alkanut punottaa. Toiset kuultelivat vaieten mihin ehdotukseen Esan puhe päättyisi. Hän jatkoi:

— Kun Jumala panee meille taudin, emme saa enää sairastaakaan rauhassa kodeissamme, vaan meidän kipumme vedetään sanomalehtien palstoille, meiltä viedään kotirauha ja kunnia.

Joukko mumisi ja murisi ja alkoi vähitellen tajuta mistä on kysymys. Mikä vaihtoi hermostuneesti polvea toisen päälle, kuka kynsäsi päätä, ken sylkäsi.

Esa jatkoi:

— Tämä kylä on ollut aina kuuluisa yksimielisyydestään. Kylän asioita ei ole juoruttu mihinkään. Ja täällä on ollut niin siivoa elämää että papitkin ovat kehuneet. Mutta nyt tulee tänne muka lasten opettaja, joka alkaa kellottaa kylän asioita koko maailmalle.

— Panee pois sen sellaisen! örähti Napamäki. — Pois!

Sumu oli asiassa mukana:

— Niin, pannaan juutas pois, meidän vallassahan se on, pinnisti mies kiinteästi kurkustaan kitisten.

— Mutta se riippuu johtokunnasta, sanoi Esa ja katsahti Kirsiin kysyvästi. — Esimies on Nevalainen ja se taitaa olla opettaja-hyvän kanssa samaa mieltä. Ei muka ryyppää. Ja sitte Luhtasmäen emäntä, joka pitotilaisuudessaakin siitä raittiudesta väkättää kuin väkkärrikello. Hän, muka, ettei heillä ryyppätä eikä kieltolakia rikota. Tässä meidän puolella ei taida oikein selvästi olla muita kuin Kirsin Malakias, vai oletko sinäkään?

Malakias rykäsi teennäisesti. Esa oli pannut kysymyksellään hänet ikävään koetukseen. Hänen päänsä oli kuumentunut jo sen johdosta, että sanomalehtikirjoituksessa oli niin avonaisesti viitattu hänen sairauteensa. Masentava nöyryytyksentunne ja kiivas kunnianpuolustusvaisto kamppailivat keskenään. Nyt tuli taas uusi vaikeus: ruvetako näiden kylänmiesten ja osuuskuntatoverien kera puhdistamaan kylän mainetta yrittämällä ajaa pois opettaja, vai asettuako johtokunnan raittiiden jäsenten kannalle ja jättää sanomalehtikirjoittelu opettajan omaksi yksityisasiaksi? Hiki kihosi hänen otsalleen. Miehet odottivat vastausta. Tuli epämääräinen:

— Mikä tuossa olisi parhainta?

— Panna pois! huusi korotetulla äänellä Sumu.

— Kyllähän minä, mutta en minä usko, että se käy niin helposti, pitää olla jokin laillinen syy.

Kirsi huokasi helpotuksesta. Hän oli vihdoinkin jotain sanonut puolustukseksi.

— Laillinen, matki Esa. — Onko tämä kylän kunnianloukkaus laillista, häh? Eikö se ole lainrikos?

— Kirjoittaa siitä, että kylässä rikotaan kieltolakia, virnisti Heikkilä, kurkistaen pilkallisesti mustilla silmillään kulmakarvainsa takaa ensin Esaa ja sitten muita.

Napamäki nauroi hörötti.

— Hyviä tässä ollaan kaikin... nimismiestä ja tohtoria myöten. Ei yhtään kompastusta lakiin. Yli hypätään niin että hiu vain!

Vähitellen mieliala lauhtui. Ei oikein löydetty pohjaa miten aloittaa hyökkäys opettajaa vastaan. Kun muuta ei näytty aikaan saatavan, uhkasi Sumu että vielä tässä jää sekin keino, että jotain kiusoja sille sopii hommata ja tehdä olo ikäväksi, jos ei kerran kylän kunnianloukkauksesta kukaan enää välitä.

Loppu keskustelua kohdistui itesuojeluvaiston pakottamana siihen, miten pitäisi saada tukittua Tappuraisen suu. Jonkun pitäisi käydä sen mökillä. Mutta mitä saisi luvata? Syntyi kiista siitä, paljonko vai vähän, ilman että puhuttiin summista. Ehdotettiin, että Esan pitäisi lähteä. Mutta Sumu pelkäsi itseksensä että Esa lupaa liika paljon ja ehdotti, että sinne menee pari miestä. Silloin ehdotettiin Sumu toiseksi. Napamäki hyväksyi sen örähtäen ja hankkiusi kotiin. Silloin alkoi Heikkiläinen epäillä, että jos sinne Sumu menee, niin se itaruudessaan ei lupaa Tappuraiselle mitään, mutta sitä vastoin saa kiihotetuksi, että Tappurainen rupeaa tekemään kiusaa kylänmiehille.

— Mene itse! kiljasi Sumu. Pahako häneen pyrkii. Jos sulla on rahaa, niin tuppaa taskut täyteen kakaroillekin. Lempo tuota, ei se sakkokaan niin suuri ole, jos tullakseen on, eikä se niin kovin paljo kunniaa leikkaa. Helsingissä on suurilla herroilla, oikein pääjehuilla seura, jonka jäsenet ovat luvanneet rikkoo kieltolakia ja antaa sakottaa itsensä kaikin, jos yhtä sakotetaan. Meidänkin nimismies ja tohtori ja apteekkarikin on siinä. Apteekkari sanoi. Kehoitti minuakin. Mutta minä sanoin: sikako häneen jäsenmaksuja maksamaan herrain hyväksi. Ryyppään minä muutenkin, sen kun ryyppään ja rikon. Mutta ei se mikään häpeä ole, kun kerran herrat edellä. Paha hänestä suuria maksakoon Tappuraiselle.

Heikkiläinen luimisteli taas kulmainsa alta ja äänsi hiljaa:

— Istuu herrain kelkkaan.

— Entä sitte, tässä asiassa! intoili Sumu.

— Sitä vain, ettei näistä rikoksista herroja tuomita, mutta kyllä talonpoikia. Olisit edes sen lainrikkojajaliiton virallinen jäsen ja näyttäisit tuomarille rikkurikirjaasi. Mutta nyt olet vain ulkojalka, tavallinen syntisäkki, jota ei helpoteta.

— Minä olen herrain tuttu! huusi Sumu. — Kyllä mä osaan konstit.

Joukko alkoi osoittaa hajautumisen merkkejä.

Mutta silloin Esa otti pullon ja virkkoi:

— Te ootta sellaisia... nahkahousuja. Annan edes ryyppyn.

— Oliskin pitänyt alkaa siitä päästä, örisi Napamäki nauraen. —
Olisit antanut kohta ryyppy, niin opettaja olisi jo pellolla.

Otti.

Viimeksi tuli tarjoilijan eteen Malakias.

Näki, että hänen otsaansa ja poskiaan valuivat valtaavat hikivirrat.
Miehen poski vavahteli. Kasvoilla asusti hätivä epämääräisyys ja kauhu.
Huuli yritti toisinaan naurua, mutta pysähtyi noloon totisuuteen.

— Otatko? kysyi Esa tarjoten pikaria.

Malakias epäröi silmänräpäyksen. Tarttui sitte hieman hätäisesti pikariin ja kaasi suuhunsa.

Esa tarkasteli Malakiasta, ilmeisesti levottomana ja epätietoisena siitä mitä oli tehnyt.

Malakias kävi punaiseksi. Hän itse tunsi tulta veressään. Se poltti ja huumasi. Tilanne häipyi mielestä kuin usva. Hänen tilallaan alkoi olla joku uusi olento. Mikä? Sitä hän ei kysynyt. Suonissa poltti. Hän tunsi siitä johtuvan kärsimyksen ohella huumaavaa nautintoa. Malakias unohti kaikki. Hän ei ajatellut enää itseään, eikä mitään. Hän tunsi vain polttoa suonissaan ja polton äärillä hivelevää huumaavaa hekumaa...

Hän ojensi pikarin uudelleen Esan täytettäväksi, tuijottaen vihaisesti tämän silmiin. Esa hieman epäröi.

— Anna toinen! pyysi Malakias matalalla äänellä.

— Maistuiko? kysyi Esa.

— Poltti!

— Rinnassako?

— Anna pian!

Malakias Kirsin pikaria pitelevä käsi vapisi.

Esa täytti pikarin.

Malakias tyhjensi sen. Hänen kasvoilleen ilmestyi merkillinen ilme. Oli vaikea tietää oliko se naurava vai itkevä.

Hän oli jo mennyt rappusille toisten mukana, mutta pyörähti siitä takaisin Esan puheille. Vannotti tältä mukaansa pontikkapullon ja sai.

Pihassa mennessään vilahti hänen päänsä läpi aivan kuin hyvin kaukaisena muistona muuan elämys äskeisiltä onnen viikoilta. Mutta se häipyi heti yleiseen, nautinnontunnon humuavaan unhotuksen sekamelskaan.

* * * * *

Malakias astui. Jalat tahtoivat käydä ristiin. Kukaan ei niitä ajatellut. Joku tuntui aivan kuin pään sisässä laulavan:

"Pontikkaa on... pontikkaa... pontikkaa... hih!... piruja!"

Naurahdus.

— Hih!

Tuliko joku jälessä? Hän katsoi.

Ei ketään näkynyt.

Läheisen tienvieripuun alaoksalla laulahti kivikikkari. Sitä ei Malakias kuullut. Kävi ohi hoiperrellen hokien tai laulaen:

— Pon-pon-pont-pon-tikkaa-kaa.

Mies pysähtyi, seiso i horjuen ja kuulteli. Pyöritti päätä, ärjäsi:

— Soita mitä soitat!

Yritti astua eteenpäin.

Äskeisistä tovereista oli pari syrjästä salaa peräillyt ja seurannut hänen liikkeitään juhannuksen aikaisena kesäisenä yönä. Luonto hymähteli elämän-nousun elinvoiman tunnossa. Viileä kesäkuinen ilma leyhähteli. Lintu visersi. Kaukaa kuului rääkän laulu. Käki kukahti pariin kertaan.

Malakiasta odotetaan kotona.

Hän astelee harhailevin ottein. Ei näe mitään. Ei kuule.

* * * * *

Esa ja Heikkilän Ville lakkaavat seuraamasta. Katsovat toisiaan ja haastavat hiljaa, kasvoilla pelästynyt ilme.

Malakias tallustaa, jalat käyvät ristiin. Väliin yrittää laulahtaa. Yhtäkkiä pysähtyy. Katsoo suoraan eteensä kuin kuullelleen ja kysyen. Hiljaa, pelästyneenä:

— Missä minä...?

Kädet menevät avuttomasti ristiin ja koko ruumis vapisee.

— Ii-iska! Ii-iska... isän poika.

Suu menee lasta mielistelevään hymyyn.

— Isän poika, jatkaa hän kuiskauksiaan, Astuu. Muistaa pullon. Juo, ähkäsee. Nostaa käsiään, huutaa tuskaisena:

— Ii-iskaaa!

Astahtaa, horjuu. Silmäin eteen ilmestyy jostain Eliisa, pysähtyy.

— Je-esus!... pääsee Eliisalta. Malakias tuijottaa tylsänä. Kun Eliisa koskettaa, alkaa Malakias vapista.

XV.

Eräänä ihanana kesäisenä iltapäivänä astuu Malakias Kirsi porraskuistilta pihaan ja pälyilee ympärilleen levottomasti. Silmiin on palannut talvellinen tuijottelu ja valkuaisiin verestävä reunustus. Hän on joutunut uudelleen makuun, suonissa polttaa jano ja viina.

Hän astuu yli pihan tarhakartanolle, mutisee ja peloissaan ympärilleen katselee. Käy ohi tallin, jonka oven yläpuoli retkottaa auki. Malakias tuijottaa mustaan oviaukkoon.

— Mitä... sekin ka-katsoo? mutisee.

Pääsee ohi. Saapuu portinalukseen. Vanha ruumenrekikin on siihen tielle kesäksi jäänyt. Toinen antura ketarasta irrallaan, perästä ylhäällä siirrollaan kuin häntä. Malakias pysähtyy kummastelemaan, tarkastaa rekeä. Mikä siinä on? Häntäänsä nostelee... ruumenkelkka! Malakias potkasee. Kelkka koskee äkeeseen ja kalahtaa. Alkaa hieman suuttua mies ja potkasee uudelleen. Äes vastaa jurosti ja kelkka välinpitämättömän särkyneesti. Jalkaan koskee. Malakiaksen tekee mieli lyödä. Mutta äes seisoo rauhassa väärine piikkeineen, ei tule päälle, mutta ei pakenekaan. Malakias alkaa tuntea haluttomuutta. Väärät ja paksut piikit uhkaavat. Mies kääntää selkensä ja alkaa leppyä.

Siinä on lammasnavetan ovi. Karjatarhassa paahtaa ihana helottava kesäaurinko. Oviaukosta näkyy pimeyttä. Malakias tuijottaa. Siellä on varmaan joku. Tuijottaa, tuijottaa... mikä siellä? Silmät? Ne nousevat pimeyden uumenista navetan perältä... Ovatko ne? Malakias eroittaa niin hämärästi... Silmät... markkina-neidin...

Mies astahtaa lähemmäksi lammasnavettaa. Onko siellä? Lammasnavetan hajusta hän... pitää. Niinpä

se kuin vetää. Panisiko pitkälle ja nukkuisi?... Huusiko joku?

Iiska vain puuhevoselle huutaa pihassa, joku naapurintyttö toverina.

Isä alkoi kuullella, mutta unohti kohta mitä piti kuullella. Lammasnavetta on niin ikään unohtunut seläntaakse. Mies ei ajattele mitään, astuu vain ladon ja navetan välisestä kartanon taakse. Polku vie tuulimyllylle... Tuulimylly, ajattelee hän, astuen ohra- ja perunapellon välistä piennarta. Mieleen menee samalla, että juuri tänne hän oli aikonutkin, mutta ei muista kuolemakseen mitä varten... Siinäpä on silta rämpällään. Siltapuu on pystössä ja kurottaa pitkällään kuin lyödäkseen. Jostain tuntemattomasta syystä alkaa syyllisyydentunto taas hätyyttää. Joku uhkaa jotenkin, vaistoaa hän. Mieli menee alakuloiseksi, niin alakuloiseksi ja painuneeksi että sydäntä aikaa ahdistaa tuttu tuska. Askel alkaa hätiä. Hän astuu piennarta, kohti tuulimyllyä. Sieltä tuulimyllyn takaa näkyy rihi.

... Mitä siitä riihestä? Ei muista kuolemakseen.

Astuu, astuu. Lapset huutavat pihassa, mutta Malakias ei sitä kuule. Siinä kasvaa rehevästi ohra, jota keväällä niin intomielin kylvi. Mutta Malakias ei näe työnilonsa nousevaa hedelmää. Etäämmältä hämmöttää kesanto, joka siellä koskematonna työntää rikkaruohoa. Mutta Malakias ei näe sitäkään. Hän on irtautunut luonnosta, mennyt rikki. Hän on elävän luonnon keskellä vieras. Hän vain astuu kuin muukalainen. Mieliala painuu painumistaan. Tekisi mieli itkeä. Ihminen on niin huono... Elämä on niin raskas... Mahtaako Jumalakaan tästä mitään välittää?... Kun saisi nukkua... tuossa ojassa... Panisivat multaa päälle... Ojaan... Ne eivät pane... Vievät hautaan... viekööt...

Mylly on siinä. Siipi rikki. Irvistelee... siipi. Olkoon!... Minä en välitä...

Käy ohi tuulimyllyn, riihen luo. Taas ovet auki... mikä niitä ovia aukoo?... Riihenovi... sarana poikki...

Hän pistää käden taskuun, saa sieltä sormiinsa nuoraa. Katsoo sitä, tuijottaa siihen, muistaa, nyökkää päätä. Saa kiirettä kantapäihinsä, aikoo pujahtaa riiheen päylen ympärilleen.

— Malakias! kuuluu Eliisan kirkas, hätivä huuto lammasnavetan välisestä.

Malakias pelästyy, putoaa riihenkynnykseltä maahan, huohottaa ja kätkee vikkelästi nuoran taskuunsa. Eliisa huutaa uudestaan. Malakiaksen katse kirkastuu. Hän alkaa juntustaa takaisin entisiä jälkiään. Tuulimyllyn nurkkauksessa he kohtaavat.

— Täälläpä sinä! pääsi Eliisalta helpotuksen huudahdus.

Kuin pahanteosta tavattuna astelee Malakias vastustelematta vaimonsa jälessä. Eivät virka kumpikaan mitään.

Tultuaan yksin kamariin, hiipii Malakias vikkelästi kätöksensä luo, löytää pullon, nostaa sen himosta hehkuville huulilleen. Ne elehtivät kuin nänniä etsivät lapsen huulet.

Malakias juo.

* * * * *

Kirsissä on lääkäri ja pastori Rapinen. Emäntä oli hädissään tuottanut molemmat.

Lääkäri oli tullut ulos ja kävelee kartanolla tupakoiden ja tarkastellen syrjästä Iiskaa, joka leikkii yksin ajaen hiekkaa puuhevosella ja pienillä rattaila. Kaivonkannella löytää hän sopivan istumapaikan. Silmissä on rasittunut, synkkä ilme. Katse seuraa lasta askel askeleelta.

Hän ravistautuu hermostuneesti ja astuu sitten nopeasti jälleen sisään tuparakennukseen.

Melkein kohta ilmestyy pastori portaille, katsellen ympärilleen aivan kuin etsien jotain.

Silloin kuuluu laukaus asuinrakennuksesta. Muutama silmänräpäys myöhemmin hyökkää Eliisa hajalla hapsin suoraa päätä kaivoa kohti. Pastori huomaa tarkoituksen ja rientää jälessä. Puolipihassa saavuttaa hän Eliisan ja tarttuu lujasti kiinni. Vaimo kääntää hurjistuneet kasvonsa päin. Katsoo ensinnä pitkään, sekavana, aivan kuin ymmärtämättä mistä on kysymys. Vihdoin silmä välähtää ja hän kähisee:

— Mitä te minusta...?

Ja riuhtasee.

— Rauhoittukaa, pyytää pastori hiljaisella, kehoittavalla äänellä ja katsoo vaimoa polttaviin silmiin.

— Laskekaa! pyytää Eliisa valittavalla, hiljaisella itkuäänellä ja riuhtasee. Pitelijän täytyy lujittaa

otettaan.

Eliisa on kääntänyt selkensä pastoriin ja huohottaa syvästi. Sitten pääsee häneltä uikertava, viiltävä valitus. Hän käännähtää päin pastoria, silmistä hehkuu tuska. Hän nostaa käden kuumalle otsalleen, luoran syrjäkatseen pastoriin ja kuiskaa:

— Nyt... minä... rakastin.

Hän katsoi hetkisen syrjittäin, kysyvänä ja pelästyneenä pastorin silmiin. Mutta aivan kuin raivopuuskaus olisi alkanut hänen sielustaan kuohua, hän tempautui pitelystä irti rajulla voimalla. Pastori sai ponnistaa kaikkensa pidättääkseen, mutta ei voinut liikutukselta saada sanaakaan sanotuksi.

Ovipieleen portaille ilmestyy vanha Siimon niin pelästyneenä, että ei hievahda, suu on vain älyttömästi ammollaan.

Lääkäri tulee ovesta. Pastori kiinnittää huomiota hänen kalpeuteensa ja hitaisiin liikkeisiinsä. Väristys käy läpi ruumiin. Hän ymmärtää, että Malakiaksen luoti on tehnyt tehtävänsä. Lääkäri lähenee epämääräisesti astuen, silmät harhailevat neuvottomina. Eliisa lävistää häntä katseillaan, mutta ei kysy.

Jostain syystä lääkäri nyökäyttää, tuskin näkyvästi, päätään. Eliisa ymmärtää sen vastaukseksi. Kädet nousevat itsestään taivasta kohti ja rinnasta nousee koristen käheä kuiskaus:

— *Kuka hänet murhasi?*

Hän lävisti katseellaan vuorotellen lääkäriä ja pappia. Kumpainenkin värisi.

— *Kukako?* äänsi lääkäri hiljaa.

Mutta leski ei vastannut, hän lähti vain astumaan tupaa kohti, pään asenteessa ja silmissä jonkunlainen ylenkatseen vivahdus.

Kumpaisellekaan herroista ei tullut mieleenkään puhua itsemurhasta. Kysymys poltti lääkäriä kuin tuli. Hän yritti torjua kummallisen kysymyksen salaperäistä okaa, mutta se vaani piinaavana joka puolella. *Joku* syytti häntä, hänen seurapiiriänsä, hänen elintapaansa. Se kuiskutti, piinasi, kirkui. Hädissään hän höpisi ääneen:

— Tämäpä kummallista...

Tämä oli alkanut jo aikaisemmin tuvassa. Eliisa oli syyttänyt — nimeä mainitsematta — syypäitä siihen, että hän menettää miehensä, lapsensa, elämänsä nyt juuri, kun he olivat pelastumaisillaan, kun Malakias ja hän olivat saavuttamaisillaan *elämän*...

Portin ulkopuolella kurkkii talon tuttu viinatrokari. Mutta nähtyään pihassa herroja, hiipii takaisin.

Menessään huomaa Eliisa pienen Iiskan hyljättynä ja peloissaan pälymässä vajan ovella.

Äidin silmässä välähtää jotain vapautuvaa. Hän kurottaa käsiään. Lapsi juoksee kohti. Äiti nostaa syliinsä, puristaa rajusti, niin rajusti, että vahva poika alkaa valittaa. Samassa hän käännähtää ympäri, iskee kummallisesti kiiluvat silmänsä tohtoriin, joka juuri on rientämässä takaisin sisään, ja poikaa osoittaen kysyy:

— Tuleeko *häneenkin?*

— Mitä? kysyy tohtori arasti.

— *Se tauti?*

... Oliko hänen suunsa hymyssä?

Lääkäri laski katseensa, ravisti epämääräisesti päätään.

Silloin Eliisa pyörtyi.

Apuun rientäessään yritti lääkäri selittää ettei hän oikeastaan *sitä* tarkoittanut, mutta pyörtynyt oli tiedotonna, eikä kuullut mitään. Herrat alkoivat kantaa häntä tupaan.

Vanha Siimon seisoi edelleen äskeisessä paikassaan, suu älyttömästi ammollaan.

Iiska oli Eliisan pyörtyessä joutunut yksin. Kun äitiä kannettiin, taapusti lapsi pelästynein katsein jälessä ja rupesi portaisissa hiljaa itkemään.

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this

eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement

or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation’s business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation’s website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to

maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.